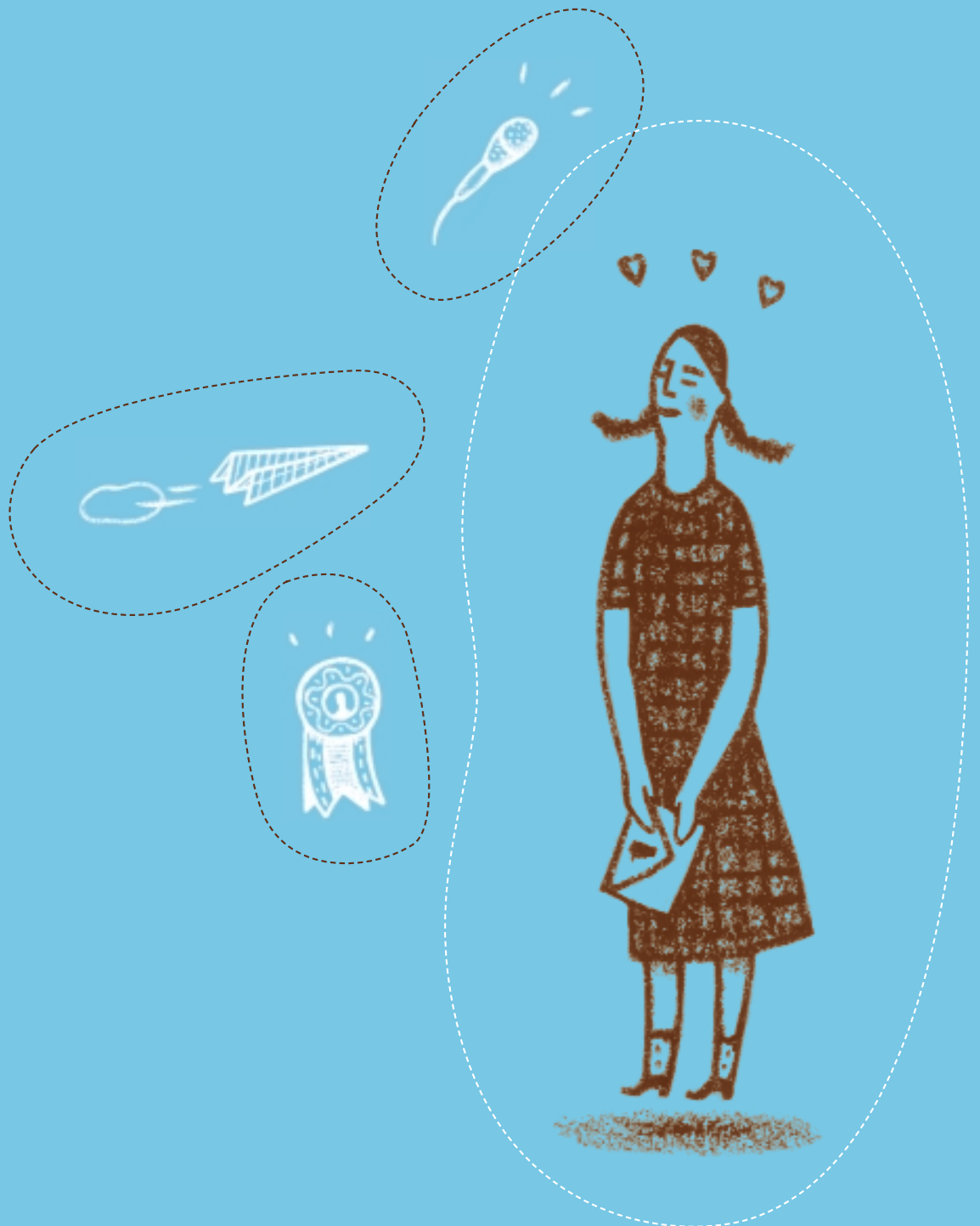

Erf Goed!

/ Deel 1 /

Suggesties voor juffen en meesters

Erf Goed!

Suggesties voor juffen en meesters

Erf Goed! kwam tot stand in een samenwerkingsverband tussen CANON, Cultuurcel van het departement Onderwijs van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, de partners van de Erfgoeddag en van Open Monumentendag Vlaanderen.

uitwerking concept en auteur: Tomas Creyf

coördinatie: Piet Convents, Tom Dorau, Géraldine Leus, Annemie Rossenbacker en Agnes Wené

inhoudelijke begeleiding: Piet Convents (CANON), Roel de Ceulaer (Dienst Cultureel Erfgoed provincie Antwerpen), Tom Dorau (Open Monumentendag Vlaanderen), Inge Geysen (Vlaamse Museumvereniging vzw), Géraldine Leus (Coördinatieceel Erfgoeddag), Isabel Lowyck (Vlaamse Museumvereniging vzw), Annemie Rossenbacker (Culturele Biografie Vlaanderen vzw), Hilde Schoefs (Vlaams Centrum voor Volkscultuur vzw), Dries Van Den Broucke (Erfgoedcel Brugge), Sofie Van Den Bussche (Culturele Biografie Vlaanderen vzw), Patrick Van den Nieuwenhof (Culturele Biografie Vlaanderen vzw), Véronique Van Goethem (Gent Cultuurstad vzw), Agnes Wené (Erfgoed Vlaanderen vzw)

leescomité leerkrachten: Hans Dewitte (Onafhankelijke Freinetschool Klimop Oostkamp), Kim Meyers (Sint-Jozefbasisschool Merksem), Véronique Monard (Vrije Basisschool Zusters. Heilige. Harten. Picpussen Tongeren), Martina Reggers (Vrije Basisschool Jekerdal Kanne), Rita Reggers (Vrije Basisschool Mozaïek Maasmechelen), Marie-Claire Vanderkerkhove (Basisschool Gaverbeek Waregem)

eindredactie: Hilde Schoefs

vormgeving: Katrien Daemers/Jessika L'Ecluse – gestalte@skynet.be

illustraties: Isabelle Vandenaabeele – vandenaabeele.hespeel@worldonline.be

fotografie: Hans Everaert, Bart Lasuy en Jan Verhaeghe

druk: Roels Printing, Antwerpen

wettelijk depot: D/2003/3241/235

plaats van uitgave: Brussel

uitgever: CANON, Cultuurcel departement Onderwijs, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap

datum: 15 oktober 2003

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van fotokopie, druk, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Erf Goed! is op 2000 exemplaren aangemaakt en wordt gratis ter beschikking gesteld van het onderwijs.

Deze uitgave is niet te koop en werd mogelijk gemaakt door CANON, Cultuurcel van het departement Onderwijs van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap in opdracht van mevrouw Marleen Vanderpoorten, Vlaams minister van Onderwijs en Vorming.

v.u. Frieda Minne, CANON, Cultuurcel van het departement Onderwijs van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Koning Albert II-laan 15, 1210 Brussel

CANON
CULTUURCEL DEPARTEMENT
ONDERWIJS

ERFGOEDDAG

Erf Goed

'Onderwijs wil niet levensvreemd doch actueel en omgevingsnabij zijn'. 'Ons rijke cultureel erfgoed kan vanuit zijn geschiedenis zin aan vandaag en richting voor morgen geven'. Dit zijn twee terechte uitspraken waarvan de onderlinge band op het eerste gezicht niet onmiddellijk duidelijk is.

Het onderwijs biedt jongeren kansen om uit te groeien tot sterke persoonlijkheden. Het wil hen uitdagen om voortdurend hun horizons te verruimen en een open oog en oor te hebben voor de omringende wereld die hen inspiratie tot zelfontplooiing kan geven en hen stimuleert tot engagement in de maatschappij.

Onze omgeving barst van het erfgoed dat ons vanuit het verleden wordt aangereikt. Tastbare en niet-tastbare getuigen van eenzelfde streven dat mensen vóór ons stuwde om vorm te geven aan hun toenmalige wereld. Deze getuigen worden gelukkig vaak erkend en gewaardeerd als nog steeds bijzonder waardevol voor vandaag én morgen. Dit rijke geheel is uitgegroeid tot ons cultureel erfgoed.

In uw hand ligt een uniek instrument dat beide werelden en hun mogelijkheden harmonieus verenigt. Verschillende actoren uit beide werelden hebben voor de eerste maal hun krachten gebundeld om u dit werkboek te kunnen aanreiken. CANON, de Cultuurcel van het departement Onderwijs van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, is in overleg getreden met diverse erfgoedinstellingen en steunpunten uit de culturele sector. Zij hebben zich voor dit project geschaard in een stimulerende samenwerking met Culturele Biografie Vlaanderen vzw en Erfgoed Vlaanderen vzw, van waaruit o.a. resp. de Erfgoeddag – voorheen Erfgoedweekend – en de Open Monumentendag Vlaanderen worden gecoördineerd. Het resultaat is een waaier aan mogelijkheden die u wordt aangeboden om cultureel erfgoed te integreren in het onderwijs.

Wij zijn dan ook bijzonder blij u deze brochure te kunnen aanbieden en wij wensen al diegenen die dit werk hebben mogelijk gemaakt, te danken voor hun inzet. Wij hopen dat u met deze hulp de brug kan leggen tussen uw klas en de verscheidenheid van het cultureel erfgoed. Dit zal niet alleen de jongeren van nu ten goede komen, maar biedt ook de mogelijkheid dat onze bezorgdheid om het cultureel erfgoed te bewaren en door te geven aan de volgende generaties, positief beantwoord kan worden.

De steeds weerkerende wil en gedrevenheid om ons onderwijs sterk en actueel uit te bouwen én de bijzonder rijke verscheidenheid van ons cultureel erfgoed vinden elkaar optimaal in *Erf Goed!* Wij hopen dat u deze uitgave als een bijzonder goed zal weten te waarderen en dat u de rijkdom van dit geheel als inspiratie zal weten aan te wenden in uw praktijk. Erf goed!

Marleen Vanderpoorten
Vlaams minister van Onderwijs en Vorming

Paul Van Grembergen
**Vlaams minister van Binnenlandse
Aangelegenheden, Cultuur, Jeugd en
Ambtenarenzaken**

Inleiding

Het grote enthousiasme waarmee erfgoedevenementen zoals Erfgoeddag – voorheen Erfgoedweekend – en Open Monumentendag Vlaanderen bij het publiek worden onthaald, laat er geen twijfel over bestaan: cultureel erfgoed beroert vele mensen. Erfgoedprojecten maken ons bewust van de plaats, de betekenis en de waarde van het cultureel erfgoed in ons leven. En dat is belangrijk, want cultureel erfgoed draagt bij tot onze levenskwaliteit.

Het succes van educatieve projecten zoals Erfgoedvrijdag (Erfgoeddag) en Monumentenmaandag (Open Monumentendag Vlaanderen) deed bij CANON, Cultuurcel van het departement Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap, een belletje rinkelen. Verschillende partners vanuit alle windrichtingen van het erfgoedlandschap sloten de handen in elkaar. We beslisten om samen een publicatie te maken en trokken Tomas Creyf aan als auteur. Het boek dat u nu in handen heeft, is hiervan het resultaat.

Want nu is het aan u. Als leerkracht of educatief medewerker bent u namelijk de geschikte persoon om de kinderen in het basisonderwijs bewust te maken van het cultureel erfgoed dat alomtegenwoordig is in onze leefwereld. Wij willen alvast duidelijk maken dat je nooit te jong bent om met cultureel erfgoed om te gaan.

Het cultureel erfgoed wordt in deze brochure vanuit een aantal sectoren benaderd zoals de musea, de monumenten en landschappen, de volkscultuur, het mondeling erfgoed en de archiefinstellingen. U zal samen met ons merken dat deze afbakening in sectoren vaak arbitrair en ook niet altijd relevant is. Het erfgoed laat zich immers niet in vakjes opdelen. Ook het publiek heeft niet altijd een boodschap aan een opsplitsing van de erfenissen van het ‘collectief geheugen’. In deze publicatie wordt er gedacht en gewerkt vanuit de globale erfgoedbenadering met respect voor de eigenheid en de specifieke expertise van de verschillende erfgoedsectoren.

Aan dit boek is lang en hard gewerkt: een groeiproces waarbij de onderwijs- en de erfgoedsector elkaar gevonden hebben. Wij danken daarom CANON en de onderwijzers van harte voor de uitnodiging om samen te werken, voor de inspirerende vergaderingen en de suggesties.

Wij hopen dat deze brochure u, leerkrachten, ertoe aanzet om het erfgoedgevoel mee te geven aan onze toekomstige generaties.

Veel plezier!

Erfgoeddag
Open Monumentendag Vlaanderen

Vertel 's, wat is waar te vinden?

De inhoudsopgave stuurt je niet meteen wandelen

6>7 VERTEL 'S, WAAR IS WAT TE VINDEN?
De INHOUDSOPGAVE stuurt je niet meteen wandelen.

9>11 ERFGOED? NOG NOOIT VAN GEHOORD!
Het DOEL van de brochure uit de doeken.
Op zoek naar raakvlakken tussen de klaspraktijk en het erfgoedveld.
De ERFGOEDBAROMETER voorspelt alvast je erfgoedtoekomst.
Hoe veraf van of dichtbij erfgoed sta jij?
Wat kan je ermee in de klas?
Welke plek geef je erfgoed in het lessenrooster?
Welke inspanningen moeten worden geleverd?

12>13 KAN IEMAND MIJ VERTELLEN WAT ERFGOED PRECIËS IS?
Waarom gaan we op die manier met elkaar om?
Wat prikkelt ons en wat doet ons fronsen?
Hoe moet het met 'vroeger'?
En zien we 'later' even glashelder?
Een OMSCHRIJVING EERDER DAN EEN DEFINITIE. Maar toch genoeg houvast.

14>15 EN WAAR KOM IK ALS LEERKRACHT IN BEELD?
De LEERKRACHT ALS SMAAKMAKER.
Van misverstanden tot tips voor een prikkelend decor.
Wat zijn de valkuilen en hoe stel je je op?

16>20 HELP, HOE PAK IK DIE LESSENREEKS AAN?
Als het ware de HANDLEIDING BIJ DE LESSUGGESTIES.
Wat zijn de uitgangspunten, de methodieken en strategieën?
Hoe zijn de lessuggesties opgebouwd?
En hoe pak je een evaluatie aan?
Tot slot een handig overzicht van de verschillende lessen.

- 21>65** **MAG HET DAN NU CONCREET?**
 Alstublieft: 15 LESSUGGESTIES, klaar om toegepast te worden.
 Van ERFPROEF voor de derde kleuterklas en de eerste graad, over ERFGOEDPOST voor de tweede graad tot ERFGOEDAMBASSADEURS voor de derde graad.
 Elke leeftijd ontdekt via een eigen methodiek:
- 21>28 het domein van de MUSEA;
 29>36 het domein van de VOLKSCULTUUR;
 37>47 het domein van het MONDELING ERFGOED;
 48>56 het domein van de ARCHIEVEN;
 57>65 het domein van MONUMENTEN & LANDSCHAPPEN.
- Niet zomaar het veld in. Voor elke lessuggestie effent een TERREINVERKENNING het pad. Waarvoor staat het domein? Wat omvat het precies? En welke organisaties zijn erbij betrokken?
- 66>69** **HOE ZEG JE WAT?**
 Het ERFGOED-ABC 'spelt' je de les.
 Een hertaling van erfgoedbegrippen op maat van kinderen.
- 70>74** **EN ALS IK NOG OP MIJN HONGER BLIJF ZITTEN?**
 Welke uitgaven zitten boordevol tips om met erfgoed aan de slag te gaan?
 En wat zijn de mogelijkheden op het internet?
 Een LITERATUUR- EN WEBSTEKKENLIJST stilt die appetijt.
- 75>79** **TOT SLOT, WAAR KAN IK AANKLOPPEN?**
 Een handig overzicht van de verenigingen en instellingen die met erfgoed bezig zijn.
 WIE IS WIE IN ERFGOEDLAND?

Erfgoed? Nog nooit van gehoord!

Over het doel van deze brochure

Erfgoedbarometer

Dit zijn je scores:

! = haalbaar,

d.w.z. makkelijk toe te passen;

? = haalbaar mits,

d.w.z. te realiseren mits ik op weg word gezet;

X = niet-haalbaar,

d.w.z. niet om te zetten in de werkelijkheid.

Je hoeft niet per se drie verschillende scores te geven.

Als je vindt dat alle drie de suggesties makkelijk toe te passen zijn,

mag je uiteraard drie identieke scores geven.

Ook bij niet-haalbare kaarten is dit het geval.

Hoe veraf of nabij is voor jou – als leerkracht – cultureel erfgoed?

Wat kan je ermee in de klas?

Hoe past erfgoededucatie in je lessenrooster?

Hoe schat je je kansen in om cultureel erfgoed een plek te geven in je klas?

Welke inspanningen kan je leveren?

De **Erfgoedbarometer** voorspelt je toekomst.

10 situaties passeren de revue. Ze hebben allemaal – van ver of van dichtbij – met cultureel erfgoed te maken.

Telkens worden er drie mogelijkheden geschetst hoe je als leerkracht met erfgoed kan omgaan. Aan jou om de haalbaarheid van elke suggestie te quoteren.

Vertrek hierbij vanuit je eigen klaspraktijk.

HET LEVEN ZOALS HET IS

1. Er zijn rioleringswerken in de straat van de school. De straat ligt helemaal opengebroken. Wat doe je?

- ik laat de kinderen in hun agenda noteren dat er een brief mee is met info over de gewijzigde verkeerssituatie en ik hoop dat de ouders die info meedelen aan hun kinderen;
- ik zoek foto's over de straat van vroeger en de plannen voor de nieuwe straat en bespreek met de kinderen de evolutie;
- ik nodig de kapper van op de hoek uit en laat de kinderen hem interviewen over de straat van vroeger.

2. De bordenwisser heeft zijn beste tijd gehad. Vandaag gebruik je voor het eerst een nieuwe. Wat doe je?

- ik maak met de klas een rangschikking over duurzaam en minder duurzaam klasmeubilair;
- ik vertel de klas over de nieuwe aanwinst en werk verder;
- ik zet een tentoonstelling op met als thema 'het laatste woord', deze gaat over het laatste door de bordenwisser uitgewiste woord.

3. Een postkantoor in de buurt van de school krijgt een andere bestemming. Hoe ga je hiermee om?

- ik nodig de postbode, die de school op zijn ronde heeft, uit in de klas en vraag hem te vertellen over zijn beroep en zijn herinneringen aan het gebouw;
- ik haal dit onderwerp aan als dit past binnen een bestaande lessenreeks;
- ik laat de kinderen een briefje schrijven aan de postbode en de loketbediende van het postkantoor.

4. Op zijn verjaardag brengt Ibrahim koekjes mee. De smaak ervan is anders dan wat gewoonlijk wordt uitgedeeld. Wat doe je?

- ik laat de kinderen de koekjes opeten en laat Ibrahim vertellen hoe deze koekjes gemaakt worden;
- ik nodig de ouders van Ibrahim uit om de koekjes in de klas te komen maken;
- ik praat met de kinderen over de aparte smaak en laat hen de volgende dag allemaal een lievelingssmaak meebrengen en proeven.

5. Het museum in de buurt heeft een nieuwe tijdelijke tentoonstelling. Leerkrachten krijgen de kans om die gratis te bezoeken als voorbereiding op een bezoek met de klas. Neem je die kans?

- ja, ik ben benieuwd naar het educatieve aanbod;
- misschien, als er een leerkrachtenmap met werkblaadjes te krijgen is;
- neen, het is niet mijn taak om in het museum rondleidingen te geven.

6. Je boekentas valt onder de ogen van de klas open en de te vele papieren – en bijhorende prullaria – vallen mee. Hoe reageer je?

- ik nodig de kinderen uit om – samen met mij – in die handel te ordenen;
- ik ben wat gegeneerd om de troep en zet snel de kinderen aan het werk;
- ik vertel hen over mijn verzamelwoede en vraag hen wat zij graag verzamelen.

7. De schoolschriften mogen op het einde van het schooljaar samen met de kinderen aan een vakantie beginnen. Hoe pak je dit opbergen aan?

- er is weinig tijd, dus maak ik zelf stapeltjes en geef die dan aan de ouders mee;
- ik maak met de kinderen tijd om a.d.h.v. hun nota's het schooljaar te overlopen naar leuke en minder leuke momenten;
- ik leg doorheen het jaar individuele mappen aan waarin de kinderen hun notities en schriften kunnen opbergen.

8. Tijdens de tweewekelijkse busrit (of wandeling) naar het zwembad zie je een renovatieproject waarbij een bekend pand gedeeltelijk wordt afgebroken en een andere functie zal krijgen. Wat doe je met die informatie?

- ik maak met de kinderen rond mij een praatje over het bouwen en verbouwen van huizen;
- ik probeer een werfbezoek te organiseren als instap voor een project rond het bouwen en verbouwen van monumenten;
- ik wijs alle kinderen op de werf en kom er in de klas op terug. Ik nodig hen uit om de evolutie van de werkzaamheden in de gaten te houden.

9. De refter van de school heeft een heel aparte geur. Nu eens ruikt ie aantrekkelijk dan weer helemaal niet. De klas – die naast de refter gelegen is – deelt mee in die wisselende geuren. Hoe ga je hiermee om?

- zodra ik de klas binnenkom, zet ik het venster open en probeer de kinderen hun aandacht af te leiden door verder te gaan met de orde van de dag;
- ik nodig de kinderen uit om op zoek te gaan naar plaatsen, gebeurtenissen, herinneringen met een eigen geur;
- ik stel voor om met de kinderen te koken en zo een lekkere geur te verspreiden in de gangen.

Je score:

!!!!!!

heb je vooral uitroptekens?

Je bent echt wel enthousiast om met erfgoed aan de slag te gaan. Deze brochure bevestigt jouw manier van denken en zit boordevol nieuwe en haalbare ideeën.

?????

heb je vooral vraagtekens?

Zie je wel, de interesse is er. Deze brochure zet je (verder) op weg. Je vindt er dan ook bruikbare ideeën om met je klas rond erfgoed te werken.

X X X X X

heb je vooral kruisjes?

Je hebt nog heel wat vragen. Gooi deze brochure daarom niet meteen weg. Niet alles hoeft meteen! Stap voor stap vertelt ze hoe - ook in jouw klas - erfgoededucatie mogelijk is.

10. Je krijgt deze brochure rond erfgoededucatie in handen. Wat is je reactie?

- alweer een zoveelste lessenmap, ik blader er wat argwanend doorheen, op zoek naar een hapklare les;
- ik vroeg me al langer af wat erfgoed nu precies in de klas komt doen en ben dus wel benieuwd;
- ik stel mijn collega's voor om samen een project op te zetten. Deze brochure bevat bruikbare tips.

En, is het er? Het gevoel dat cultureel erfgoed niet veraf is. Dat het eigenlijk binnen handbereik ligt. Ver weg van een theoretisch kader wil deze publicatie een smaakmaker zijn die prikkelt en aanzet om met cultureel erfgoed binnen de klas aan de slag te gaan. Dat is de uitdaging!

Tijdens het afwerken van de barometer voelden een aantal van de prikjes fijn – of misschien soms minder fijn – aan. Feit is dat je nu wel weet hoe jij tegenover cultureel erfgoed aankijkt en hoe je dat erfgoed een plek denkt te kunnen geven binnen je klas-muren.

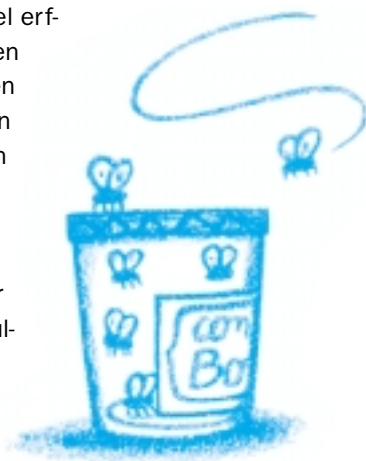
Deze publicatie wil daarom een gids zijn, die mee helpt zoeken naar raakvlakken tussen jouw klaspraktijk en cultureel erfgoed. De rage van het verzamelen bijvoorbeeld kan een aanleiding zijn om de bizarre collecties die kinderen bewaren, op te zoeken. Misschien zijn er wel stukken uit hun verzameling die wat meer uitleg vragen van een externe liefhebber of expert.

Daarom worden – weliswaar beknopt – een aantal achtergronden meegegeven. Ze schetsen stuk voor stuk waarom en hoe de leerkracht als begeleider cultureel erfgoed kan integreren in zijn of haar pedagogisch project.

Niet alleen wordt het veld in kaart gebracht. Veel belangrijker zijn de 'instrumenten' in de vorm van bruikbare lessuggesties. Met die lessuggesties – die in samenspraak met vertegenwoordigers van de verschillende erfgoed domeinen werden opgesteld – doen we een beroep op de pedagogische knowhow van de leerkracht, om die toe te passen op de lokale situatie en klascontext.

Doorweven in de publicatie staat de oproep van het erfgoedveld om met het onderwijs een dialoog aan te gaan. Hoe kunnen beide werelden samen projecten opzetten opdat die een meerwaarde zouden betekenen voor zowel klas als instelling? Bedoeling is om een actieve communicatie tussen het onderwijs en de erfgoedinstellingen op te starten. Vandaar dat er heel wat aandacht wordt besteed aan het zoeken naar raakvlakken tussen de klaspraktijk en de verschillende erfgoedthema's. Aarzel niet om met de diverse instellingen contact op te nemen. In de lessen en achteraan deze brochure zitten relevante contactadressen verweven.

Echt wel, je wordt als leerkracht dagelijks met erfgoed geconfronteerd. Je krijgt a.h.w. per lopende meter een rist aan mogelijkheden aangereikt. Waarom die dan laten liggen?

Kan iemand mij vertellen wat erfgoed precies is?

Een omschrijving eerder dan een definitie!

> Bijvoorbeeld

> Bijvoorbeeld

> Bijvoorbeeld

Waarom gaan we op **die manier** met elkaar om?

Wat **prikkelt** ons en wat doet ons fronsen?

Wat **spreekt** aan?

Hoe moet het met **'vroeger'**?

Hoeveel **draag** je mee?

Zien we **'later'** even glashelder?

Sporen van antwoorden op die vragen zijn terug te vinden bij de mensen zelf, maar ook in verhalen, documenten, gebouwen, objecten, landschappen, ... Deze verzameling van erfenissen krijgt de naam cultureel erfgoed.

Een omschrijving van wat cultureel erfgoed is – of zou kunnen zijn – is dan ook een zoeken naar wat een samenleving tot samenleving maakt.

Bewust of onbewust leven we met z'n allen binnen een gestructureerde omgeving. Die structuur is continu in beweging. Wat ons vandaag nog bindt, doet dat overmorgen misschien niet meer. Er wordt overboord gegooid maar net zo goed aan boord genomen. Het is enerzijds tastbaar en zichtbaar – dus materieel.

[het horloge van opa of de beschermde schoorsteen van de gistfabriek.](#)

Anderzijds ook weer niet, wat niet vastgepakt kan worden – immaterieel.

[het verhaal over het horloge dat iedereen uit de familie wel kent waarbij opa erin slaagde om het horloge van zijn vader toch niet achter te laten in de oorlog. Of de geur van de gistfabriek die je nooit meer zal vergeten.](#)

Die twee – tastbaar en niet-tastbaar – zijn vaak verbonden met elkaar.

[het horloge van opa heeft meer waarde voor zijn familie omdat er een heldhaftig verhaal aan verbonden is. Of de fabrieksschoorsteen heeft niet alleen architecturale waarde. Hij is ook verbonden met de sfeer – de couleur locale – van de wijk ertegenover.](#)

Om niet te verzuipen – want is dan niet alles cultureel erfgoed? – omschrijven we cultureel erfgoed als:

- datgene wat (groepen) mensen op een bepaald moment en op een bepaalde plaats waardevol vinden;
- om te bewaren en te beschermen;
- en vandaag de dag respectvol integreren in een samenleving;
- om aan volgende generaties door te geven.

En in de klas?

Binnen een klascontext heb je als leerkracht vooral te maken met erfgoed vanuit de eerste lijn:

- de spullen die kinderen meebrengen;
- de verhalen die ze vertellen;
- de ervaringen die ze delen;
- de herinneringen die ze creëren;
- ...

Dit huis-, tuin- en keukenerfgoed heeft wel een culturele waarde voor de bezitter, maar behoort in dit stadium nog niet tot hét cultureel erfgoed. Wat is dan het verschil?

Erfgoed is alles wat we hebben overgeërfd van vorige generaties en wat we al doende zelf aanmaken voor volgende generaties. Dit zowel in materiële of roerende zin (voorwerpen, gebouwen, ...), als in immateriële of onroerende zin (verhalen), zij het ongeacht waarde of emotionele betekenis.

Aan **cultureel erfgoed** daarentegen hechten we als groep, als gemeenschap wél een belangrijke waarde. Dergelijk erfgoed functioneert als een krachtig symbool voor wie we zijn en wat we doen.

Maar wat vandaag nog geen cultureel erfgoed is, kan het morgen wel worden. Daarom ook mag en kan (cultureel) erfgoed niet als iets dat 'af' is, ervaren worden. Integendeel, het is iets dat volop in beweging is.

En waar kom ik als leerkracht in beeld?

Over de leerkracht als smaakmaker

ENKELE MISVERSTANDEN

“Mijn lessenrooster zit nu al propvol. Een vak erbij kan echt niet!”

“Waar haal ik de mosterd? In mijn omgeving zie ik die niet meteen.”

“Bestaat er geen handleiding rond cultureel erfgoed?”

“Mijn kinderen zijn te jong om het met hen over cultureel erfgoed te hebben.”

En als nu eens blijkt:

- dat stukjes erfgoed sowieso al vervat zijn in dat lessenrooster;
- dat erfgoed niet ver te zoeken is;
- dat er verschillende manieren zijn om erfgoed aan te pakken;
- dat elk kind stukjes erfgoed bezit en kan meebrengen.

Kortom: dat je als leerkracht al met cultureel erfgoed bezig bent!

ONDERSCHIED TUSSEN CULTUREEL ERFGOED ALS MIDDEL EN CULTUREEL ERFGOED ALS DOEL

Er zijn twee mogelijkheden om erfgoed mee te nemen tijdens de lessen.

Vooreerst kan je met stukjes erfgoed een onderwerp inleiden, duiden of synthetiseren. De klemtoon komt hierbij te liggen op de voorbeeldfunctie van zo'n stukje.

> Bijvoorbeeld

[een nieuw tumpak biedt kansen om straffe verhalen over de turnlessen van vroeger te vertellen.](#)

> sluit aan bij het domein van het mondeling erfgoed.

> Bijvoorbeeld

[of het teveel aan rommelbanken, wordt de aanzet voor het aanleggen van een klasdocumentatiecentrum.](#)

> sluit aan bij het domein van de archieven.

Cultureel erfgoed wordt zo een middel om een leer- en/of belevingsproces te versterken.

Naast deze vorm van inrijden kan je de kennis van kinderen over cultureel erfgoed verfijnen en versterken. Het doel is een stuk erfgoed uit te diepen, om zo niet alleen dat stuk te belichten maar evenzeer de context waarbinnen het te vinden is.

> Bijvoorbeeld

[een opdracht in de lessen Nederlands om verschillende dialecten te verzamelen is niet alleen plezierig, maar wil ook verschillen \(en de oorzaak daarvan\) duiden.](#)

> sluit aan bij de domeinen volkscultuur en mondeling erfgoed.

> Bijvoorbeeld

[of wanneer n.a.v. een project binnen wereldoriëntatie buurtbewoners worden geïnterviewd over de evolutie van het straatbeeld, probeer je zoveel mogelijk materiaal te verzamelen, te verwerken en te synthetiseren.](#)

> sluit aan bij de domeinen monumenten en landschappen, mondeling erfgoed en volkscultuur.

Deze insteek focust op de inhoud waarbij kennis en vaardigheden bijgebracht worden.

Beide manieren van aanpak vullen elkaar aan, maar hebben andere doelstellingen. Ze zijn echter bijzonder waardevol om het besef van cultureel erfgoed te verstevigen.

EN DE LEERKRACHT?

Je bent geen wandelende encyclopedie, maar eerder een begeleider die de aandacht vestigt op stukjes of stukken erfgoed.

Maak kinderen warm om alert te zijn voor erfgoed, eerder dan als enige nieuwsbron op te treden. Wakker het besef rond erfgoed aan. Dit kan door mogelijke linken binnen de klas(omgeving) aan te duiden.

Nodig kinderen uit en stimuleer hen om zelf op zoek te gaan naar prikjes erfgoed.

Ga daarom uit van de materialen, verhalen en ervaringen die aangereikt worden in de directe omgeving.

Creëer voldoende tijd en ruimte om erfgoed de klas binnen te loodsen, ermee aan de slag te gaan en het proces te evalueren met de groep. Een prikkelend decor en een dito klassfeer nodigen bovendien uit om te participeren; dat geldt voor kinderen, maar evenzeer voor ouders en collega's.

Help, hoe pak ik die lessenreeks aan?

Handleiding bij de lessuggesties

- Wat waren de uitgangspunten bij de aanmaak van deze lessuggesties?
- Waarom zijn die belangrijk?
- Hoe vertaalt zich dat in de aanpak?

> over de uitgangspunten

- Welke strategieën zijn bestemd voor welke leeftijden?
- Wat is hun hoofddoel?
- Hoe pak je het dan aan?
- En is er ook tijd voor evaluatie?

> over de strategieën & methodieken

- Hoe is een lessuggestie opgebouwd?
- Welk traject kan ik afleggen?
- Wat staat er me te wachten?

> over de opbouw van een lessuggestie

- Welke lessuggesties staan er op het menu?
- Welke erfgoed domeinen komen erin aan bod?
- En aan wie kunnen ze opgediend worden?

> de 15 lessenreeksen op een schotel

UITGANGSPUNTEN

flexibel: de lessuggesties moeten toepasbaar zijn binnen verschillende school- en erfgoedcontexten. Geen uniforme benadering dus, wel een variabel kader waarbinnen je als leerkracht een eigen opbouw kan terugvinden.

moduleerbaar: de mate waarin je als leerkracht veel of weinig kaas hebt gegeten van erfgoed, speelt geen rol. Elke leerkracht moet kunnen instappen. Een duidelijke structuur met handreiking biedt – indien nodig – houvast.

eigen accenten: de eigenheid van de leerkracht, zijn klasgroep en de school mag niet verloren gaan. Daarom nemen de verwijzingen naar de eigen context een belangrijke plaats in.

STRATEGIEËN & METHODIEKEN

Elke leeftijd vergt een andere aanpak. Daarom worden per graad andere strategieën en methodieken voorgesteld. Blijf als leerkracht echter niet 'steken' in de strategie die geschreven werd op maat van de kinderen van je eigen klas. Kijk ook eens bij de boven- en onderburen. Zo krijg je een zicht op het gehele traject. Misschien kan je wel elementen bestemd voor een andere leeftijdscategorie, gebruiken in je lesopbouw.

ERFPROEF

Deze lessenreeks heeft tot doel de bewustwording rond erfgoed vorm te geven en te verfijnen. Niks is intenser dan de band tussen (groot-)ouders en (klein-)kinderen. Deze strategie wil deze troef optimaal gebruiken om erfgoed binnen de klasmuren te brengen. Rond de materialen die kinderen – in eerste instantie onbewust, in een later stadium bewust – importeren binnen de klascontext, kan er een dialoog ontstaan. Maar ook buiten de klasmuren kunnen kinderen hun ouders en grootouders bevragen en hun verhalen, gewoontes, collecties, ... registreren.

Doelgroep: derde kleuter en eerste graad basisonderwijs.

ERFGOEDPOST

Deze lessenreeks heeft tot doel om een actieve communicatie tussen de wereld van het onderwijs en het erfgoedveld op te starten. Binnen een hanteerbaar kader en vertrekkend vanuit de vraag van een klasgroep wordt door beide partijen actief naar een antwoord gezocht. Het is een heen-en-weer rond een bepaalde thematiek waarbij, naargelang het proces vordert, de invalshoeken en de vragen kunnen aangroeien tot een waardevolle dialoog. Voordeel hierbij is dat dit project wordt geënt op de eigenheid en de werking van respectievelijk de klas en de externe deskundige. Enerzijds kan de leerkracht zijn klas begeleiden volgens zijn pedagogische eigenheid en anderzijds kan ook de expert vanuit zijn beleving antwoorden bieden zonder te veel de rol van de leerkracht te moeten overnemen.

Doelgroep: tweede graad basisonderwijs.

ERFGOEDAMBASSADEURS

Deze lessenreeks wil klasgroepen en erfgoedactoren samen een parcours laten afleggen. Vertrekkend vanuit de vraag van een onderwijsinstelling – maar stevig ondersteund door de erfgoedactor in kwestie – verkennen beide partijen elkaars wereld. De input wordt gestuurd door de vraag. Het project heeft tot doel kinderen op te leiden tot ambassadeurs van een bepaalde erfgoedmaterie. Scharniermoment wordt de fase waarin de kersvers opgeleide ambassadeurs hun deskundigheid en vaardigheden kunnen delen met derden (leeftijdsgenoten, externen, ...)

Doelgroep: derde graad basisonderwijs.

EVALUATIES

Uiteraard is het belangrijk dat deze strategieën geëvalueerd worden. Hier volgen enkele evaluatiesuggesties per strategie.

ERFPROEF

Elke dialoog, elke georganiseerde ontmoeting tussen de kinderen en hun (groot-)ouders, (externe) deskundigen, ... kan je vastleggen a.d.h.v. een fotoreportage. Dat kan gaan van een reeks foto's tot een foto per ontmoeting. Die verschillende reportages worden gebundeld in een vast plakboek. Dit 'archief' kan ook digitaal aangemaakt worden op de klas- of schoolcomputer, wat de interactiviteit ten goede kan komen. In beide gevallen kan het worden voorzien van eenvoudige zinnen, aanvankelijk genoteerd door de leerkracht en in een latere fase geschreven door de kinderen zelf. Tijdens het schooljaar kunnen kleuters en kinderen uit de eerste graad individueel het boek door-

Raakvlakken met de klas

“Om de lessuggesties voor jou zo hanteerbaar mogelijk te maken, worden er vragen gesuggereerd die je aan de kinderen kan stellen. Deze vragen zijn nauw verbonden met de stappen die je zet tijdens de les. Echter, deze lijst is niet-limitatief en kan uiteraard aangevuld worden met vragen vanuit de klas. Ze zijn binnen de opbouw van een les herkenbaar door deze stijl.”

Daarnaast worden ook mogelijke situaties geschetst die tijdens de lessen als invalshoek kunnen dienen. Het zijn stuk voor stuk dagdagelijkse situaties die kunnen helpen bij de instap, de verfijning of de uitwerking van een les. Ze zijn binnen de opbouw van elke les herkenbaar door deze stijl.

bladeren. Aan het einde van het schooljaar kan dit in groep gebeuren om zo tot een afsluitende beschouwing te komen.

ERFGOEDPOST

De kinderen verzamelen de verhalen, verslagen, tekeningen, ... m.b.t. erfgoederen die collectief werden onderzocht in een ‘pillowbook’ – aanvankelijk een boek waarin je schatten, geheimen, tekeningen, ... bijhoudt en dat je onder je hoofdkussens bewaart. Op het einde van het schooljaar kiezen ze hieruit drie items die hen het meest hebben geboeid en werken die opnieuw uit tot ze ook naar vorm en inhoud de pareltjes van hun persoonlijke pillowbook worden.

ERFGOEDAMBASSADEURS

Binnen de klasgroep wordt doorheen het jaar een onderzoeksbank aangelegd. Daarin vinden kinderen concrete vragen m.b.t. erfgoed terug. Doorheen de eerste twee trimesters van het schooljaar worden regelmatig en collectief onderzoeken uitgevoerd a.d.h.v. een stappenplan. Dit stappenplan is terug te vinden in het bijgevoegde werkschriftje. Deze onderzoekjes worden eveneens in een soort onderzoeksboek weergegeven. In het derde trimester kiezen kinderen een onderzoekje uit de ‘bank’ en werken het individueel uit. Dit is dan een soort eindwerkje. Meteen kan je a.d.h.v. deze eindwerkjes evalueren welke vaardigheden en kennis de kinderen verworven hebben.

EN VERDER

Uiteraard kan je ook na elke lessuggestie de kinderen hun kennis en vaardigheden evalueren. Je kan hen uitnodigen om zichzelf te evalueren (inzake betrokkenheid) maar ook het project (welke kennis en vaardigheden hebben ze nu verworven?). Als leerkracht kan je ook de competenties inzake kennis en vaardigheden evalueren. Belangrijk hierbij is het bij aanvang in kaart brengen van enerzijds de beginsituatie en anderzijds de technieken en vaardigheden die toegepast dienen te worden tijdens het lesverloop. Deze laatste vind je bij elke lessuggestie terug.

OPBOUW LESSUGGESTIE

SPRING NIET ZOMAAR!

Per erfgoeddomein effent een korte terreinverkenning het pad. Ze geeft je als leerkracht achtergrondinformatie die je tijdens het lesverloop nodig zult hebben. Opdat er echt geen misverstanden zouden rijzen, krijg je als sluitstuk een lijst van concrete dagdagelijkse gebruiken, vaardigheden, begrippen, termen, ... die tot dit domein behoren. Ze staan geordend per categorie zodat je het overzicht op het domein kan behouden. Bovendien geeft het erfgoed-ABC – achteraan deze brochure – je een gebruiksvriendelijk vocabularium dat je zo in de klas kan toepassen.

SITUERING

Geen ver-van-je-bedshow, maar een duidelijke verankering binnen de klascontext. Dat is wat je in dit deel zult lezen. Aan de hand van concrete vragen wordt de lessuggestie toegelicht. De inhoudelijke bruggen tussen het onderwijs en het erfgoedveld worden daarbij geschetst. De basiscompetenties, zoals opgenomen in de eindtermen en de ontwikkelingsdoelen, zitten door hun inhoud verweven binnen elke lessuggestie.

WERKVORM

Hoeveel tijd moet je uittrekken? Hoe spreid je het project in diverse fases? Welke methodieken kan je toepassen? Je leest er meer over in deze rubriek. Uiteraard is deze opsomming niet-limitatief en kan ie aangepast worden aan de eigenheid van de klas en/of de context.

UITBREIDING

Deze rubriek wil niet per se op het einde van een lessenreeks geraadpleegd worden. Tijdens het lestraject vind je hier als leerkracht de nodige tips om de inhoud te verbreden en/of te verfijnen door ...

in eerste instantie ...

eerstehandsinformatie, vaardigheden en kennis in de 'dichte' nabijheid van de klas op te zoeken. Hoe kan ik die deskundigheid bij de lessenreeks betrekken? Twijfel daarom niet om (groot-)ouders, collega's, buurtbewoners, ... in te schakelen.

in tweede instantie ...

de betrokken erfgoedinstellingen en/of -verenigingen mee te nemen in dit verhaal. Welke bijdrage kunnen zij leveren om het project te verfijnen of te verdiepen? En hoe pak je dit dan aan?

maar waarom ook niet ...

op zoek gaan naar niet of minder voor de hand liggende verbanden. Enerzijds leent erfgoed zich bij uitstek om thematisch te werken, waarbij een onderwerp vanuit verschillende invalshoeken (en vakken) benaderd kan worden. Anderzijds kan je ook op zoek gaan naar raakvlakken met andere erfgoed domeinen.

BENODIGDHEDEN

Geen verrassingen onderweg. Deze lijst geeft je een overzicht van de materialen die nodig zijn binnen de lessuggestie. Geen nood, ze liggen binnen handbereik. Verder zijn er ook nog de handige (en frisse) verwerkingspagina's.

VERLOOP

Geen kant-en-klare hap, maar een duidelijk kader dat je enkel en alleen nog moet enten op de lokale klassituatie en/of -omgeving. In dit onderdeel krijg je een overzicht van het traject met de opeenvolgende lesfasen waarbinnen vaardigheden en kennis worden ontwikkeld en bijgebracht.

VOORBEREIDING

Wat heb je als leerkracht vooraf te doen?

Welke stappen moet je individueel – dus los van de klasgroep – zetten om deze lessuggestie op te starten?

> Bijvoorbeeld

contact opnemen met externe deskundigen voor een verkennend gesprek of materialen bijeenbrengen die als prikkel dienen bij de inleiding.

INLEIDING

Niets zo vreemd als een onderwerp dat uit de lucht komt vallen. Informeer daarom de klas vooraf over wat er zal komen en vooral waarom. Geef steeds een context mee.

> Bijvoorbeeld

oké, we zijn de geur van de eetzaal na de middag grondig beu. Maar welke geuren die ons doen denken aan één welbepaalde plaats, kennen we nog? Maak eens een lijst op van die plaatsen en probeer de geuren te omschrijven. Nodig kinderen uit om actief deel te nemen. Geef hen tips mee zodat ook zij zich kunnen voorbereiden op hun aandeel in de les.

REALISATIE

Tijd voor actie. Creëer tijd en ruimte om aan de slag te gaan. Maak een duidelijk onderscheid tussen de verschillende stappen en de aanpak.

bij het verzamelen van plaatsen met een eigen geur is het om de diversiteit te doen. Bij de registratie ervan, is het verhaal van de waarneming belangrijker.

VERWERKING

Het belang van een evaluatie is algemeen bekend maar wordt (te) vaak geschrapt om diverse redenen (meestal tijd). Neem daarom met de klas de tijd voor een synthese en pols naar de ervaringen van de kinderen. In de lessuggesties staan verschillende verwerkingsvormen opgenomen. Zowel individueel werk als groepswork komen aan bod.

VERWIJZINGEN NAAR VERWERKINGSPAGINA

In de lessuggesties worden de afbeeldingen van op de kopieerbladen in 't klein afgebeeld. Ze bieden een houvast voor zowel de leerkracht als de leerlingen. De opmaak van die pagina's voorziet – naast de vaste structuur – ook nog plaats voor aanvullingen of verfijningen vanuit de eigen klassfeer. Deze verwerkingspagina's zijn terug te vinden in het bijgevoegde werkschriftje. Door het handige A4-formaat zijn deze pagina's makkelijk te kopiëren en te gebruiken in de klas. Doen!

Diversiteit in erfgoed staat voor ...

... al het erfgoed dat moeilijk onder één enkele noemer te plaatsen valt. Maar ook die projecten waarbij de wisselwerking tussen de verschillende erfgoed domeinen – of tussen erfgoed en de wereld van alledag – centraal staat. Net zoals taal, wiskunde of verkeersopvoeding in het dagelijkse leven zelden of nooit op zich staan – je hebt ze alledrie nodig om taartjes te gaan kopen bij de bakker! – is het niet altijd wenselijk, óf zinvol, om erfgoed los te koppelen van de context(en) waarin het zich bevindt.

Diversiteit in erfgoed leent zich bij uitstek om thematisch te werken, waarbij het onderwerp (voeding, natuur, familiegeschiedenis, ...) vanuit verschillende invalshoeken (en vakken) benaderd kan worden. De werkelijkheid wordt op die manier op realistische wijze benaderd en zo als een samenhangend geheel aan kinderen gepresenteerd.

Een voorbeeld: kinderen vertellen hoe de geboorte van een kind in hun familie gevierd wordt en werd: met suikerbonen, een pillengift, kwanselbier, een geslacht lam? Wat krijgt de kersverse moeder als cadeau? (pralines, eieren, ...) Wat mag ze wel of niet eten tijdens de zwangerschap?

Erfgoed kan daarbij centraal staan, al is dat niet steeds noodzakelijk. Belangrijker is dat verschillende erfgoed domeinen in hun alledaagse jasje gezien worden. Door de sociale, economische, etnische en/of culturele verschillen tussen leerlingen wordt die werkelijkheid alleen maar rijker en meer gediversifieerd. Dat geldt ook voor het erfgoed, dat binnen deze werkvorm misschien wel zijn hoogst mogelijke relevantie bereikt voor huidige en toekomstige generaties burgers.

en omvat ...

- + lessen die vertrekken vanuit één (deel)thema;
- + erfgoed dat in relatie tot de werkelijkheid wordt benaderd;
- + kruisbestuiving tussen leer- en werkvormen;
- + een vakoverschrijdende aanpak;
- + resultaatgericht werken;
- + ...

DE 15 LESSENREEKSEN OP EEN SCHOTEL

Cultureel erfgoed laat zich niet vatten in een keurslijf. De verschillende domeinen binnen het grote veld aan erfgoed zijn nauw met elkaar verbonden. Om deze brochure toch zo 'gebruiksvriendelijk' mogelijk te maken, werden 5 erfgoed domeinen afgebakend. Binnen elk domein worden drie verschillende strategieën voorgesteld. Het is echter de bedoeling om de raakvlakken tussen de verschillende domeinen aan te stippen. In de lessuggesties zal je dan ook vaak verwijzingen naar andere domeinen opmerken.

ERFPROEF

derde kleuter
eerste graad

ERFGOEDPOST

tweede graad

ERFGOEDAMBASSADEURS

derde graad

Musea	Hoe proeft jouw museum? Over verschillende smaken bij het verzamelen.	Het museum per post. Een heen-en-weer dat aangroeit.	Verloopt alles naar wens? Het museum van A tot Z.
Volkscultuur	Proef jij anders? Over 'eigen' gewoontes, geuren en kleuren.	Taal op de post. Een confrontatie met dialecten.	Ambassadeurs van het kabinet. Over verhalen en prullen bij jou en mij.
Mondeling Erfgoed	Verhalen proeven. Van smaak tot nasmaak.	Vertellingen per post. Over vragen en antwoorden.	Mag ik u iets vragen? Interviewen van getuigen.
Archieven	Proeven van stukken papieren tijd. Hoe smaakte toen?	Wie zijn we? Vragen over nu en vroeger per post.	Ambassadeurs van het papier. Op zoek naar het archief.
Monumenten & Landschappen	Hebben monumenten honger? Op zoek naar een levend monument.	Monumenten op (post-)kaart. Groeten uit het verleden.	In 1,2,3? Hoe komen monumenten ter wereld?

terreinverkenning

Musea omvatten onder andere:

schilderijen, beelden, tekeningen, ...

of kunstcollecties;

stoelen, behangpapier, bestek, ...

of collecties van toegepaste kunst;

pijlpunten, potscherven, grafgraven, ...

of archeologische collecties;

maskers, schoolgerei, textiel, ...

of volkskundige/etnografische collecties;

stoommachines, zagen, ploegen, ...

of technische collecties;

mineralen, planten, dinogeraamtes, ...

of natuurhistorische collecties;

trompetten, piano's, partituren, ...

of musicologische collecties;

hoeden, rokken, patronen, ...

of kledingcollecties;

tanks, uniformen, tenten, ...

of militaire collecties;

collecties rond wetenschap, architectuur,

geld, stadsgeschiedenis, ...

Erfgoeddomein musea

Musea zijn ... oorden van verwondering. Je vindt ze overal, soms vlak in je buurt, in je dorp of stad, ergens onderweg, tot aan het andere eind van de wereld. De deur staat altijd open, je kan er zomaar binnenwandelen en alles bekijken, gratis of voor een habbekrats. Musea verzamelen voorwerpen, stellen alles in het werk om ze goed te bewaren en zo aantrekkelijk mogelijk te tonen. Er worden vaak tentoonstellingen georganiseerd die het verhaal van een bepaalde periode of een bepaald onderwerp vertellen. In de musea wordt er eigenlijk veel meer bewaard dan er te zien is in de museumzalen, want elk museum heeft een depot. Hier worden de museumstukken ondergebracht, die het museum niet permanent wil of kan tonen.

Musea zijn plekken waar je je leven lang iets kan leren. Er worden dan ook bijzondere inspanningen gedaan om jong en oud aan te spreken. De meeste musea bieden een waaier aan mogelijkheden voor scholen om een museumbezoek boeiend te maken en te integreren in de leerstof. Door middel van lesbrieven, thematentoonstellingen, aangepaste presentaties, websites, rondleidingen en tal van andere technieken reikt het museum de hand aan het onderwijs.

Hoe proeft jouw museum?

Over verschillende smaken bij het verzamelen

SITUERING

Heeft niet iedereen een verzameling (gehad)? En ben (was) je er niet ongelooflijk trots op? Deze lessenreeks heeft het over de kunst van het VERZAMELEN. Waarom verzamelen we? Hoe BEWAREN we die stukken? En PRESENTEREN we die ook aan een 'groot' publiek?

WERKVORM

Tijdens een **kringgesprek** kom je meer te weten over de achtergronden en kennis die de kinderen m.b.t. verzamelen hebben. Die informatie is de aanleiding voor de **individuele opdracht** waarbij je de kinderen uitnodigt om hun lievelingsverzamelstuk mee naar de klas te brengen. Via **(onderwijs-)leergesprekken en demonstraties** worden kennis en vaardigheden m.b.t. het thema verzamelen bijgebracht. Tijdens een **klassikale opdracht** achteraf bundel je de verschillende stukken in een catalogus.

VERLOOP

VOORBEREIDING

Ook jij hebt een verzameling of kent iemand met een verzameling. Neem een lievelingsstuk uit die verzameling mee naar de klas. Plaats het stuk onder de kaasstolp. Zorg ervoor dat het goed zichtbaar is voor alle kinderen van de klas.

INLEIDING

Nodig de kinderen uit om het voorwerp te omschrijven. Tracht zoveel mogelijk informatie te weten te komen. "Wat zou het kunnen zijn? Wat kan je ermee doen? Heeft het stuk een naam? Waar vind je zo'n stukken? Vind je het mooi? Welk verhaal roept het bij je op? Heb je al gelijkaardige stukken gezien?"

Geef je leerlingen daarna de juiste informatie. Probeer op de vragen en bedenkingen van daarnet een antwoord te formuleren. Vertel hen ook dat dit stuk deel uitmaakt van een verzameling. Verwoord ook waarom jij (of iemand anders) deze stukken verzamelt.

Vraag de kinderen nu om een lievelingsstuk uit hun verzameling mee naar de klas te brengen. Je kan ook een onderwerp opgeven en dat laten aansluiten bij een actuele leer- of leefsituatie.

> Bijvoorbeeld

n.a.v. een boze droom van een kind uit de klas: wat moet zeker mee in bed om goed te slapen? Of n.a.v. groot-ouderdag: welke voorwerpen hebben opa en oma die kinderen thuis niet hebben?

Duur

één week, 4 lestijden van vijftientig minuten.

Benodigheden

+ glazen kaasstolp (of doorzichtig voorwerp waar een verzamelstuk onder kan worden geplaatst);

+ collectiestuk uit je eigen (vroegere) verzameling;

+ verschillende catalogi

(van touroperators tot doe-het-zelfzaken);

+ ...

01.

/ Reiskofferetiket /

02.

/ Catalogusblad /

UITBREIDING

In eerste instantie ...

... (groot-)ouders in de klas uitnodigen en hen een stuk uit hun verzameling laten meebrengen en erover laten vertellen. Ook hier kan je een thema meegeven. Je kan ook de klascatalogus laten zien aan kinderen van een andere klas. De kinderen van jouw klas kunnen misschien uitleg geven over hun verzameling.

In tweede instantie ...

... kan je de stukken (en de klascatalogus) tentoonstellen op een relevante locatie. Als het om lievelingsboeken gaat, de lokale bibliotheek. Of een speelgoedzaak in de buurt als het om een collectie auto's van vroeger en nu gaat. Vraag de (publieks-) medewerkers of zij eventueel vanuit hun eigen museumcollectie de verzamelingen kunnen aanvullen met bijpassende voorwerpen.

Maar waarom ook niet ...

... een verscheidenheid aan catalogi bijeenbrengen: van reisbrochures over doe-het-zelf-zaakgidsen tot uiteraard museumcatalogi? De inhoud van die 'papieren' verzamelingen is – los van commerciële bedoelingen – dezelfde, namelijk een overzicht bieden van een specifieke verzameling.

REALISATIE

Over verzamelen

Nodig de kinderen uit om te vertellen over hun stuk en over de verzameling waartoe het behoort. “Wie is de eigenaar? Waar heb je het stuk gevonden? Welk verhaal hangt er mee samen?”

Probeer te weten te komen welke verzamelingen ze al gezien hebben. “Waar was dat? Waarom verzamelen we eigenlijk? Kan je alles verzamelen?”

Over identificeren

Vraag de kinderen om hun stuk te benoemen en één specifieke eigenschap van hun stuk te verwoorden en/of te tekenen. (zie verwerkingspagina 01) De verschillen en overeenkomsten tussen de voorwerpen worden zo concreet. Laat andere kinderen aan de hand van die beschrijvingen de stukken identificeren.

Een reeks

Leg een reeks aan samen met de kinderen. Nodig hen uit om een bepaalde volgorde op te stellen en bespreek die met hen. Je kan ook een thema meegeven. Hierdoor creëer je tijd en ruimte voor andere benaderingen.

stukken die de kinderen zelf gemaakt hebben, die dus uniek zijn t.o.v. stukken die te koop zijn. Of bizarre stukken versus alledaagse. Of stukken met een bepaalde geur of kleur.

Vertel de kinderen dat ook musea keuzes moeten maken: bij de aankoop van stukken, bij de presentatie ervan, maar ook bij het kiezen van de thema's van de tijdelijke tentoonstellingen.

VERWERKING

Bewaren om te presenteren

Leg met de kinderen een catalogus aan. Nodig hen uit om na te denken hoe ze het stuk willen tonen. “Waar kan je het bekijken? Wie mag het zien? Wat vertel je erbij? Hoe bewaar je het stuk?”

Laat hen een schets (zie verwerkingspagina 02) maken van de plaats waar ze hun stuk willen tentoonstellen. Bundel die schetsen in een boek. Meteen heb je een overzicht – een heuse schat(ten)kaart – van lievelingsstukken op favoriete plekjes.

Het museum per post

Een heen-en-weer dat aangroeit

SITUERING

Geen voorwerp zo vreemd of het maakt deel uit van een verzameling. Maar waarom beginnen we met het aanleggen van een reeks? Hoe bouwen we die op? Welke keuzes maken we tijdens onze zoektocht? Op welke vragen moeten we een antwoord geven?

Deze lessenreeks wil de aandacht vestigen op de groei van een COLLECTIE. Het verhaal achter de collectie wordt neergeschreven. Wat is het THEMA? Voor wie is de collectie bestemd (DOELGROEP)? En hoe moet het dan met de PRESENTATIE?

WERKVORM

In een eerste fase start je met een **onderwijsleergesprek** waarbij je de bedoeling van de lessenreeks en het verloop uiteen zet.

Tijdens de daaropvolgende periode van twee weken staat de communicatie tussen de kinderen van de klas centraal. Deze verloopt via een **één-ééngesprek** over het stuk en de bijhorende verzameling. Dit gebeurt op een strikt schriftelijke manier. Creëer echter voldoende tijd en ruimte voor **klassikaal overleg**.

“Wat loopt goed? Waar liggen de knelpunten? Krijg je voldoende informatie? Heb je al ontdekkingen gedaan?”

In een volgende fase kan, tijdens het **hoekenwerk**, de presentatie van de diverse musea een plaats krijgen. Als afsluiter kunnen de kinderen hun ervaringen omtrent dit project uitwisselen tijdens een **kringgesprek**.

VERLOOP

INLEIDING

Een stuk uit een verzameling identificeren

Nodig kinderen uit om één stuk uit hun verzameling mee te brengen naar school. Laat hen dat voorwerp in een kartonnen koffertje (zie verwerkingspagina 03) stoppen. Je kan ook kiezen voor een thema binnen een bestaande leer- of leefomgeving.

n.a.v. een expressieles: welk beeldend werk dat je hebt gemaakt, wil je tentoonstellen? Of n.a.v. een vakantie: welk hobbymateriaal heb ik en heeft mijn opa?

Formuleren van achtergronden

Vraag kinderen een korte omschrijving van het gekozen voorwerp toe te voegen, zonder daarbij hun identiteit prijs te geven. Laat hen die informatie noteren en in de koffer stoppen. (zie verwerkingspagina 04)

Zorg ervoor dat de koffers dicht blijven, zodat alleen de eigenaar van het voorwerp weet wat er in de koffer zit.

Duur

twee weken met 6 vaste lestijden van vijftig minuten.

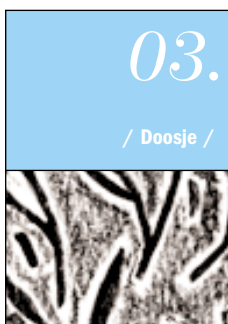
Benodigheden

+ koffer (zie verwerkingspagina);

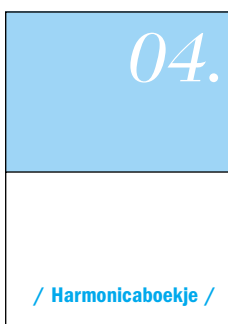
+ vaste plaats voor de koffers;

+ per kind een voorwerp uit zijn of haar verzameling;

+ ...

> Bijvoorbeeld

UITBREIDING

In eerste instantie ...

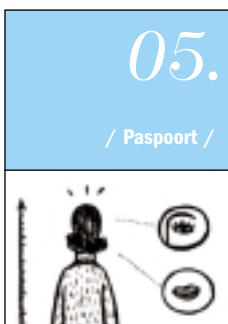
... kan je de koffer ook eens laten meenemen naar de huizen van de eigenaars en bezoekers. Nodig die uit om bij ouders, broers of zussen suggesties, bedenkingen of voorwerpen te verzamelen. Misschien werpen zij ook wel een ander licht op de collectie.

In tweede instantie ...

... kan een stuk uit een museum in de buurt aanleiding geven tot een klassikale communicatie daarover. Het stuk (of een reproductie) is dan iedereen bekend en elk kind wordt uitgenodigd vragen te stellen en aanvullingen te suggereren. Andere kinderen van de klas kunnen op hun beurt antwoord bieden. Hierop aansluitend kan het resultaat van de klassikale communicatie aan een museummedewerker worden voorgelegd. Dit kan door die uit te nodigen of door een afspraak te maken voor een gericht bezoek.

Maar waarom ook niet ...

... verhalen over het betreffende stuk gaan registreren bij betrokkenen en getuigen? Meteen een link naar het domein mondeling erfgoed. Uitbreiding is ook mogelijk door te focussen op specifieke gebruiken betreffende het verzamelobject (sluit aan bij het domein volkscultuur).

Plaats alle koffers in de klas en vertel de kinderen wat er zal gebeuren tijdens deze lessenreeks:

- de koffer gaat op bezoek bij een klasgenoot;
- die klasgenoot opent de koffer en wordt uitgenodigd om schriftelijk vragen te stellen en/of elementen toe te voegen;
- na elk bezoek keert de koffer terug naar de eigenaar;
- ook de eigenaar mag reageren door vragen te stellen en/of elementen toe te voegen;
- dit heen-en-weer kan drie keer herhaald worden.

Bedoeling is dat zo de inhoud van de koffer aangroeit en er een dialoog ontstaat rond een bepaald verzamelobject. Zo creëer je een aangroeimuseum.

REALISATIE

Reflecteren – interpreteren – communiceren

- Laat elk kind een koffer kiezen en openmaken. Let wel: dit gebeurt op individuele basis. Andere kinderen mogen niet zien wie welke koffer kiest én wat er in die koffer zit. Nodig hen uit om het voorwerp en de omschrijving grondig te ontdekken. Overtuig hen om gerichte vragen te stellen over de inhoud. De verwerkingspagina geeft houvast door mogelijke thema's voorop te stellen. Stimuleer de bezoeker ook om na te denken en associaties te maken bij de inhoud. Hij of zij kan er ook elementen aan toevoegen. Het oorspronkelijke voorwerp mag de koffer niet verlaten.
- Laat de koffer in het midden van week 1 terugkeren naar de eigenaar. Blijf erover waken dat het niet duidelijk wordt wie de koffer gekregen heeft. Nodig de eigenaren uit om te reageren op de vragen en impulsen van de bezoeker.
- Laat de koffer op het einde van week 1 terugkeren naar de bezoeker. Opnieuw wordt de bezoeker gestimuleerd om te reageren op het antwoord van de eigenaar.
- Herhaal het traject tussen eigenaar en bezoeker nog twee keer. Ieder bezoek focust zo op een ander thema.

Mogelijke thema's waarrond gecommuniceerd kan worden, [\(zie verwerkingspagina 4 > pg. 25\)](#) zijn:

Eerste bezoek: Wat is het thema van de verzameling?

Binnen welke collectie past dit voorwerp? Wat mag er zeker niet bij? ...

Tweede bezoek: Wie wil je in de eerste plaats uitnodigen om de verzameling te bekijken? Wat zijn de kenmerken van deze doelgroep? Wat zijn de voorwaarden om de verzameling te bezoeken? Welk verhaal wil je meegeven? ...

Derde bezoek: Hoe stel je het verzamelobject op?

In welke omgeving komt het tot zijn recht? ...

VERWERKING

Vraag de bezoeker om vooraf een paspoort op te maken van de eigenaar van de koffer [\(zie verwerkingspagina 05\)](#). Organiseer een 'blind date' tussen de eigenaar en de bezoeker van de koffer. Laat hen de paspoorten vergelijken. Welke verwachtingen zaten juist en welke zaten er compleet naast? Nodig de kinderen uit om tijdens een kringgesprek hun ervaringen te verwoorden. De resultaten – de aangroeimusea – kunnen achteraf in het hoekenwerk door de andere kinderen 'bezoekt' worden.

Verloopt alles naar wens?

Het museum van A tot Z

SITUERING

Niks zo fijn dan de dingen die je zelf mag uitproberen. Net zo tijdens deze lessenreeks waarbij een kersvers museum uit de grond mag worden gestampt. Maar hoe begin je eraan?

Er is niet alleen de VERZAMELING die we op een BEPAALDE MANIER aan een PUBLIEK willen tonen (BEWAREN). Maar weten we ook genoeg over elk stuk (ONDERZOEK)? En hoe gaan we naar het publiek toe COMMUNICEREN wat we doen? Kortom, een museum van A tot Z.

WERKVORM

Deze lessenreeks vertrekt vanuit de verschillende **presentaties** die kinderen over hun stukken brengen. Die stukken brachten ze de klas binnen n.a.v. een actuele leer- of leefsituatie. Tijdens het daaropvolgende **onderwijsleergesprek** worden de kinderen uitgenodigd om tot een gezamenlijke collectie binnen een museum te komen. De voorwaarden waaraan dat klasmuseum moet voldoen, worden in kaart gebracht.

Tijdens de fase van het **individueel werk** waarbij (een groep) kinderen deelverantwoordelijkheden krijgen om het museum bezoekklaar te maken, moet er voldoende tijd en ruimte zijn voor tussentijdse klassikale evaluaties en (bij-)sturingen.

De opening van het museum is een **klassikale presentatie** van de resultaten van de deelverantwoordelijkheden.

VERLOOP

VOORBEREIDING

Verzamelen & selecteren

Streef naar betrokkenheid en haal daarom de thema's uit de actuele klascontext. Nodig de kinderen uit om drie stukken m.b.t. het thema mee te brengen.

> Bijvoorbeeld

n.a.v. een museumbezoek: welke voorwerpen verzamelen kinderen? Of n.a.v. een nieuw seizoen: welke kleren draag je niet meer en waarom?

Probeer de leerlingen te stimuleren om verschillende media te gebruiken. Niet alleen woord maar ook beeld, cd-rom, video en beweging kunnen deel uitmaken van de presentatie.

INLEIDING

Presenteren – formuleren – argumenteren

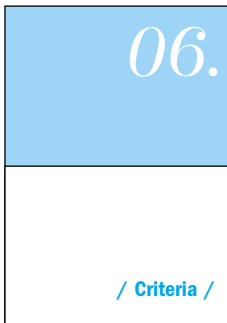
Nodig de kinderen uit om een korte presentatie omtrent hun drie stukken uit te werken. Stimuleer ze om dit op een originele manier te doen. Nodig de andere kinderen uit om vragen over de presentaties te noteren.

Duur

twee weken, 3 lesmomenten
van vijftig minuten per week.

Benodigheden

- + presentaties van de stukken van de kinderen;
- + informatie over musea
(folders, catalogi, internetadressen, foto's, ...);
- + eventueel video en computer;
- +

UITBREIDING

In eerste instantie ...

... kunnen klassen van de school de tentoonstelling bezoeken. Elk kind neemt zijn deelverantwoordelijkheid op (van promo over onthaal tot rondleiding, ...). Maar ook (groot-)ouders kunnen voor, tijdens of na de lessen het klasmuseum bezoeken. Nodig hen daarom ook actief uit.

In tweede instantie ...

... kunnen de criteria van het klasmuseum getoetst worden aan de aanpak van een museum in de buurt. Maak een verslag op van het bezoek en nodig de publieksmedewerker uit om de resultaten te komen beluisteren. Je kan ook ter plekke in het museum de resultaten voorleggen.

Maar waarom ook niet ...

... verhalen van museumbezoekers registreren. Dit kunnen bezoekers zijn van het klasmuseum, maar ook van het museum in de buurt. De criteria die de klas opgesteld heeft, kunnen dan worden getoetst aan de ervaringen van de bezoekers. Maar je kan ook klassikaal vragen als de volgende proberen te beantwoorden (sluit aan bij het domein mondeling erfgoed): "Welke musea doen het goed? Welk museum is er tekort volgens jou? Wanneer wordt het volgens de bezoeker een boeiend bezoek?"

REALISATIE

Criteria bepalen voor het museum

Na de diverse presentaties open je de discussie. Er moet één collectie tot stand komen binnen het klasmuseum. Nodig de kinderen uit om criteria te verwoorden waaraan jullie museum moet voldoen. (zie verwerkingpagina 06)

- wat willen we dat de bezoeker te zien krijgt? (SAMENSTELLING COLLECTIE – PRESENTATIE COLLECTIE – SAMENSTELLING RESERVE);
- weten we genoeg over elk stuk? (ONDERZOEK);
- welke bezoekers willen we? (INDELING VAN HET MUSEUM – SOORTEN RONDELEIDINGEN – PUBLIEKSWERKING);
- hoe maken we bekend dat het museum er is? (COMMUNICATIE);
- ...

Noteer de conclusies van de discussie in een blauwdruk. Daarin wordt beschreven wat de criteria van het klasmuseum zullen zijn. Hou die criteria gedurende het hele traject zichtbaar zodat ze door iedereen kunnen worden geraadpleegd.

Opzoeken – samenstellen – opbouwen

Je kan de klas in groepen verdelen en elke groep een deelverantwoordelijkheid toewijzen. Stimuleer de leerlingen om voor hun individuele werk een zoekstrategie in kaart te brengen. (zie verwerkingpagina 07)

"Welk onderwerp pak ik aan? Hoe pak ik het aan? Waar zal ik informatie vinden? ..." Creëer tijdens dit individuele werk voldoende tijd en ruimte voor overleg.

"Wijken we niet af van de criteria? Wat zijn de knelpunten? Zijn er al tussentijdse resultaten? Hoe komen die over bij de andere groepen?"...

VERWERKING

Bundelen (presenteren – communiceren)

Bundel de resultaten van het individuele werk. Om het geheel aan resultaten overzichtelijk te houden, spreek je best een methodiek af. Waarom niet het traject volgen dat de 'toekomstige' bezoeker ook zal bewandelen:

- promotiemateriaal (affiche – slogan – flyer);
- onthaal (toegankelijkheid – prijzen – ...);
- opbouw (Welke stukken staan waar opgesteld? Welke zitten in de reserve? Kunnen die zomaar worden tentoongesteld? Welke conserveringsmethoden moeten we toepassen? ...);
- rondleiding (Met gids of audiogids? Wat vertellen we? ...);
- 'shop' (Bieden we iets te 'koop' aan? Maken we een catalogus? ...);
- ...

Laat elke groep zijn resultaat naar voor brengen. Ook tijdens deze fase kunnen nog aanpassingen gebeuren. Creëer tijd en ruimte voor debat.

terreinverkenning

Volkscultuur omvat onder andere:

wie zijn je voorouders? hebben ze een wapenschild?

... of genealogie

(<http://users.skynet.be/sky60754/genealbe/index.htm>);

het verhaal van je huis, je buurt, dorp, stad of streek

... of heemkunde en lokale geschiedenis

(www.heemkunde-vlaanderen.be);

stoommachines, proefbuizen,

... of industriële archeologie (www.siwe.be);

sagen en legenden, feesten en rituelen, ...

of volkskunde (www.volkskunde-vlaanderen.be);

www.bimbam.be, 'kappers in de stad',

... of alternatief erfgoedtoerisme;

wijkfeesten, buurtprojecten, reuzenstoeten,

... of buurtwerking;

Chinees nieuwjaar, hoofddoek, driekoningen,

... of culturele diversiteit;

streektaalen, turbotaal, jongerentaal,

... of dialectologie;

interviews over de geschiedenis van het dagelijks

leven, de Tweede Wereldoorlog,

... of mondelinge geschiedenis;

onderdelen van je trouwjurk, tafeldecoratie,

... of kantklossen;

Pierke, Poesjenellen, Jan Klaassen,

... of poppenspel;

Brussels lof, Hasseltse jenever,

... of streekgastronomie (www.asg.be);

Ambrozijn, Kadriil,

... of volksmuziek (www.volksmuziek.be);

voetballen, knikkeren, beugelen,

... of volkssporten (www.sportimonium.be);

...

Erfgoeddomein volkscultuur

Volkscultuur is ... Bokrijk. Het Huis van Alijn. Laïs en volksmuziek. Carnaval. Jeroen Bosch en Pieter Breughel. Halloween en Sinterklaas. Limburgse vlaaien en Brugse kant. Stambomen en dorpsgeschiedenissen. Sprookjes, (tuin-)kabouters, monsters en cyborgs. Liefdesbrieven, sms'jes en mms'jes. Huwelijksrituelen en volkssporten. Circussen en kermissen. De werelden die in beeld gebracht worden in *De Witte van Zichem*, *De Vlaschaard* maar ook in *Le fabuleux destin d'Amélie Poulain* of 'Afrit 9'.

Volkscultuur staat kortom voor de cultuur van het dagelijks leven, voor immaterieel en oraal (cultureel) erfgoed (verhalen, gebruiken, vaardigheden, ...) en de vele vrijwilligers en verenigingen die daar dag in dag uit mee bezig zijn.

Proef jij anders?

Over 'eigen' gewoontes, geuren en kleuren

SITUERING

Eigen gewoontes, eigen smaken en eigen geuren. Eigenlijk zitten we er vol van. Deze lessenreeks gebruikt die specifieke eigenheid van kinderen (b.v. een eigen slaapka-merritueel) om diversiteit in kaart te brengen (Bijvoorbeeld, hoe gaan mijn klasge-noten slapen?). Uiteraard is het BESEF van identiteit belangrijk. Toch is er meer. Daarom wordt er heel wat aandacht besteed aan het ERVAREN en AANVAARDEN van verschillen.

WERKVORM

Tijdens een **onderwijsleergesprek** zoom je in op één aspect uit de leer- of leefomgeving van de kinderen. Tracht de keuze te integreren binnen een actuele bestaande context.

> Bijvoorbeeld

een gebeurtenis, een feest, een les, een verhaal.

In de daaropvolgende fase wisselen **contractwerk** en **kringgesprek** elkaar af. Ze dienen respectievelijk om de identiteit(en) van de kinderen in kaart te brengen en zo gelijkenissen en verschillen op te merken. Blijf niet steken in de eigen 'kennis' en de 'beleving' van kinderen, maar stimuleer hen om ook op zoek te gaan naar de iden-titeit(en) van ouders, grootouders, burens, ...

Als **klassikale verwerkingsopdracht** kunnen de verschillende 'eigenheden' de revue passeren tijdens een modeshow.

Duur

één week, met 4 lestijden van vijftientig minuten.

Benodigheden

+ catwalk (of aangepaste ruimte voor een 'défilé');

+ ...

VERLOOP

INLEIDING

Selecteren van één aspect

Kies met de groep één aspect uit dat verweven zit binnen een leer- of leefomgeving.

> Bijvoorbeeld

n.a.v. het voorleesmoment in de taallessen: welke verhalen krijgen kinderen te horen bij het slapengaan? Of welk ritueel, welk menu en welk pak gaan gepaard met een eerste communie of een 7-jarigenfeest? N.a.v. een kermis in de buurt van de school: wat verwachten jij en je opa van een kermis?

Zorg dat iedereen van de klas zijn verhaal kan brengen. Nodig de kinderen uit om tastbaar materiaal mee te brengen.

> Bijvoorbeeld

het voorleesboek van thuis of het servet van de feesttafel.

REALISATIE

Besef van eigenheid – aanvaarden van die eigenheid

Nodig de kinderen uit om de pure feitelijke registratie, de inhoud (Wat is aanwezig?) én de sfeer (Hoe voelt het goed en hoe minder?) van dat aspect zo intact mogelijk weer te geven. Probeer die voorwaarden ook in kaart te brengen.

Communiceren – opmerken van diversiteit

Laat de kinderen vertellen over hun beleving. Creëer tijd en ruimte voor vragen van

UITBREIDING

In eerste instantie ...

... kun je buiten de klasmuren op zoek gaan naar aanvullingen, verdiepingen, verfijningen. Juffen en meesters, ouders en grootouders zijn ideale getuigen (sluit aan bij het domein mondeling erfgoed).

In tweede instantie ...

... kan je het resultaat toetsen aan de deskundigheid van het volkskundig museum of de heemkundige kring in de buurt. Uiteraard kan je die tijdens de lessenreeks ook al opzoeken.

Maar waarom ook niet ...

... binnen divers beeldmateriaal op zoek gaan naar gelijkenissen en verschillen met de leefwereld van de kinderen? Kranten, tijdschriften, video, of cd-rom leveren een arsenaal aan prenten op. Eventueel kan je de illustraties in en de stijl, toon en inhoud van kinderboeken vroeger en nu laten vergelijken.

andere kinderen. Probeer zelf (of stimuleer hen om) linken te leggen en verschillen te duiden. Zorg dat opbod geen kans maakt. Vertel de kinderen dat het de bedoeling is om op zoek te gaan naar gelijkenissen en verschillen, maar dat waardeoordeelen niet kunnen (het recht op een eigen mening).

Besef van tijd – opmerken van een dynamiek

Vraag de kinderen om thuis diezelfde vraag te stellen.

> Bijvoorbeeld

welke verhalen kreeg mama te horen toen ze zo oud was als ik? (wanneer – waar – door wie?) Hoe voelde dat toen?

Laat hen het verhaal concretiseren met materiaal. Opnieuw kan je met de klas gaan communiceren en op zoek gaan naar verschillende gebruiken, handelingen en tradities. Zo ontstaat al snel een reeks (een collectie of verzameling) van diverse culturen tijdens diverse periodes.

VERWERKING

Samenbrengen van verschillen – toepassen van verschillen

Bundel de verschillen in een reeks. Je kan – met de kinderen – een volgorde bepalen. “Welk verschil staat het verst van of het dichtst bij mijn leefwereld? Of welke ‘gebruiken’ ken ik – ken ik nog – kende ik niet?”

Je kan die reeks visueel maken door ze te verpakken in een ‘levende’ modeshow van verschillen of eigenheden.

Nodig de kinderen uit om te ‘proeven’ van elkaars verschillen. Laat hen ‘vreemde’ gebruiken of gewoontes zelf eens toepassen. Creëer tijd en ruimte om die ervaringen te duiden.

Taal op de post

Een auditieve confrontatie met dialecten

SITUERING

Het Nederlands is in Vlaanderen de standaardtaal. Toch leggen we met z'n allen een eigen klemtoon en/of accent. Die 'hertalingen' zijn vaak sociaal, maar vooral regionaal gebonden. Niet alleen spreken we de woorden op een andere manier uit, ook voorwerpen, gebruiken en tradities benoemen we anders.

Deze lessenreeks gaat actief op zoek naar persoonlijk taalgebruik (moedertaal) en de relatie met de taal uit de buurt (dialect) en wil een **COMMUNICATIE** op gang trekken tussen kinderen uit diverse sociale groepen (sociolect) en regio's (regiolect), met de taal als rode draad. In eerste instantie binnen dezelfde klas, maar waarom niet ook partnerklassen zoeken in andere regio's?

Aanvankelijk dient de **IDENTIFICATIE** van het kind met z'n moedertaal of thuistaal als veilige buffer, maar gaandeweg moet het gevoel van **DIVERSITEIT** ervaren, aanvaard en als een meerwaarde gevoeld worden.

WERKVORM

Via een **onderwijsleergesprek** krijg je zicht op de eigenheid (en dus ook de thuistaal) van elk kind. **Groeps- of partnerwerk** kunnen die achtergronden verfijnen.

Een evaluatie kan in de vorm van een **klassikale of individuele presentatie**.

Deze lessenreeks bestaat uit twee niveaus. Niveau 1 baseert zich op een communicatie binnen de klasgroep. Niveau 2 veronderstelt een communicatie tussen twee (of meerdere) klassen uit diverse regio's.

VERLOOP

INLEIDING

Identificatie

Laat de kinderen hun planning van die dag in kaart brengen. Laat hen de namen van handelingen, gebruiken, voorwerpen die ze die dag uitvoeren en/of hanteren op de dagklok zetten. (zie verwerkingspagina 08a+b) Je kan als leerkracht die lijst begrenzen en focussen op actuele leef- en leersituaties.

n.a.v. een project rond water: waar en wanneer gebruik je water tijdens een dag? Of n.a.v. wegenwerken in de buurt van de school: welk parcours leg je dagelijks af en wat zie je dan?

REALISATIE

Diversiteit – communicatie

Niveau 1

Maak met de kinderen een synthese. Vertel hen dat het de bedoeling is om verschillen te ontdekken. Nodig hen uit om hun bijdrage te verwoorden in de taal die zij

Duur

niveau 1: één week, 3 lestijden van vijftig minuten;

niveau 2: minimaal twee weken,

3 lestijden van vijftig minuten per week.

Kan verschillende malen herhaald worden al naargelang de groep en de streek.

Benodigheden

+ opneemapparatuur (cassette, minidisc, ...);

+ ...

> Bijvoorbeeld

> Bijvoorbeeld

> Bijvoorbeeld

> Bijvoorbeeld

UITBREIDING

In eerste instantie ...

... op zoek gaan naar kinderen uit de school (of ouders van kinderen) die uit een andere streek of regio komen. Pols ook eens bij hen of ze woorden 'her-taald' hebben en breng de respectievelijke streek in kaart.

In tweede instantie ...

... personen en verenigingen contacteren die zich verdiepen in dialectologie, dat kan bijvoorbeeld vaak al bij de plaatselijke heemkundige kring. Nodig deze mensen uit in de klas of ga bij hen op bezoek. Er bestaan ook organisaties die beschikken over een verhalenbank. Daarin zit een brede waaier aan verhalen die er na te lezen en/of te beluisteren zijn.

Maar waarom ook niet ...

... mensen in de buurt gaan interviewen en zo een taalbad gevuld krijgen met uitdrukkingen, benamingen, liederen, enz.? Je kan ook een thema meegeven: "Hoe noemt de buurt de watertoren in de straat? Of kennen de bewoners van het rusthuis nog rijmpjes of liedjes uit hun kindertijd?" (een link met het domein mondeling erfgoed)

thuis hanteren. Creëer tijd en ruimte voor de beleving (van verbazing tot gelach).

kind A verwoordt voorwerp a als volgt:... – Kind B verwoordt voorwerp b als volgt: ...

Registreer de verschillende benamingen van handelingen, gebruiken of voorwerpen op audiomateriaal. De kinderen leren zo ervaringsgewijs dat taal wordt beïnvloed door verschillende factoren (taal van de ouders, streek of regio, ...) en dat er verschillende soorten talen bestaan, die elk hun eigen functie hebben.

met mijn vriendjes spreek ik dialect (of regiolect), maar in de klas of met mensen uit andere provincies probeer ik standaardtaal te spreken, anders zouden we elkaar niet verstaan.

Niveau 2

Ga op zoek naar parallelklassen in een andere regio. Kinderen uit de klas, collega's uit de school maar ook het internet zitten boordevol contacten.

Omschrijf met de klasgroep het project. Probeer zo duidelijk mogelijk de vraag te omschrijven: "Wat willen we van de kinderen uit de andere klas?" (zie verwerkingspagina 09)

Stuur de lijst op papier en een kopie van de audio-opname door naar de gekozen parallelklas.

De kinderen ervaren nu nog duidelijker dat de standaardtaal niet je moedertaal hoeft te zijn, maar dat je ze daarnaast wel nodig hebt om vlot met mensen uit andere streken te kunnen communiceren.

Besef van dynamiek (parallel voor niveau 1 en 2)

Laat de kinderen dezelfde lijst voorleggen aan ouders en grootouders. Vraag hen actief op zoek te gaan naar eigen accenten en klemtonen. Registreer opnieuw de verschillende benamingen van handelingen, gebruiken of voorwerpen op audiomateriaal.

de opa van kind A verwoordt voorwerp a als volgt: ... – De mama van kind B verwoordt voorwerp a als volgt: ...

Creëer voldoende tijd en ruimte om die verschillen te duiden.

"Uit welke streek komt de opa van kind A? Heeft de mama van kind B haar dialect behouden? Waarom wel of net niet?"

REFLECTEREN – DUIDEN

Nodig de kinderen uit om hun ervaringen te verwoorden. Welke verrassende woorden hebben ze onthouden? Zijn er grote lijnen te trekken tussen de verschillen? Blik ook eens terug op de wijze waarop het resultaat tot stand is gekomen. Wie leverde welke woorden en waar woont die persoon?

BUNDELEN VAN HET RESULTAAT

Dit (mini-)onderzoek biedt heel wat mogelijkheden voor verwerking. In de taallessen kan een ABC van benamingen of een (vertaal-)woordenboek worden aangelegd. Maar ook binnen de muzische vakken zijn er aanknopingspunten te vinden. Zo kan er een hoorspel uitgeschreven en ingesproken worden. En waarom niet een rapnummer in het plaatselijke dialect of regiolect in elkaar boksen?

Ambassadeurs van het kabinet

Over verhalen, prullen en vaardigheden bij jou en mij

Duur

twee weken, 5 lestijden van vijftig minuten.

Benodigheden

- + materiaal voor het kabinet, b.v. papieren documenten (foto's, prenten, tekeningen, brieven,...);
- + voorwerpen (gebruiksvoorwerpen, gereedschap, ...);
- + ...

> Bijvoorbeeld

SITUERING

Hoeft het nog gezegd: de tijden, ze veranderen. Gebruiken, voorwerpen, tradities, spellen, muziek, ... alle zijn ze onderhevig aan de tand des tijds.

Deze lessenreeks bouwt een tastbare tijdlijn waarbij tijdgebonden (maar evenzeer regiogebonden) gebruiken, voorwerpen, tradities, spellen en muziek, ... in kaart worden gebracht. Actief gaan **OPZOEKEN** en **DATEREN** vormen de uitgangspunten.

Einddoel is een **KABINET** dat tentoongesteld wordt op een relevante locatie buiten de schoolmuren waarbij kinderen en betrokkenen kunnen **COMMUNICEREN**.

Deze activiteit leent er zich bij uitstek toe binnen bestaande klasprojecten of lessen geïntegreerd te worden.

WERKVORM

Afhankelijk van de klascontext kan dit project zowel klassikaal als individueel opgezet worden. Zowel groeps-, partner- als individueel werk behoren tot de mogelijkheden.

Vertrek vanuit de ervaringen – aangebracht tijdens een **kringgesprek** – om een zoekopdracht af te bakenen. Diverse insteken zijn mogelijk.

n.a.v. een kampioenviering: welke opeenvolgende uitrustingen heeft de plaatselijke kampioen gedragen? Of n.a.v. het nemen van een klasfoto: welke verhalen speelden zich af ten tijde van de klasfoto in het eerste leerjaar?

Bundel daarna tijdens een **onderwijsleergesprek** met de kinderen hun kennis en vaardigheden en stel samen een zoekstrategie op. Nadien volgt de fase van het **opzoeken, interviewen en verwerken** van getuigen. Creëer in deze fase voldoende tijd en ruimte voor **klassikaal overleg**. Bereid daarna de **presentatie** van het kabinet klassikaal voor tijdens een **onderwijsleergesprek**.

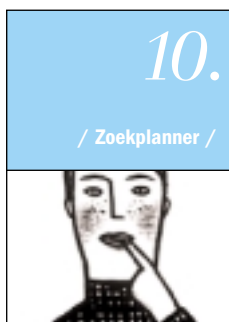
VERLOOP

INLEIDING

Bepalen zoekopdracht

Maak met de kinderen een duidelijke keuze. “Welk thema wordt aangepakt om een kabinet rond op te bouwen? Welke reeks willen we aanleggen?” Bewaak de relevantie van de onderwerpen. “Zijn er genoeg mogelijkheden voor het aanleggen van een kabinet? Kan je makkelijk getuigen opzoeken?”

Er zijn tal van insteken waarrond je met volkscultuur kunt werken (zie ook de voorbeelden bij de introductie op p.30): algemene maar ook streekgebonden feesten, favoriet speelgoed, de meest populaire spelletjes van vroeger en nu, ...

In eerste instantie ...

... is het waardevol om 'leveranciers' van voorwerpen/verhalen uit te nodigen in de klas. Zij kunnen samen met de kinderen een paspoort opstellen en/of het gebruik op het paspoort verder toelichten, dan wel een demonstratie geven, b.v. het verschil tussen een ouderwetse tol en de hippe beyblades of een andere actuele rage en een ouder spel!

In tweede instantie ...

... kun je op zoek gaan naar een specifieke locatie om de kabinetten te presenteren. Zorg bij de presentatie voor een duidelijke opstelling. De relatie tussen de voorwerpen moet duidelijk zijn. Dat kan zowel de vorm aannemen van een thematentoonstelling (b.v. kleren van toen en nu) als van b.v. een Vlaamse kermisstand op het schoolfeest waarbij spellen van verleden en heden gespeeld kunnen worden of waarbij competitie mogelijk is.

Maar waarom ook niet ...

... de rubriek zoekertjes van de regionale krant erbij nemen? Misschien vind je hier wel een bruikbare tip of een aanknopng bij het zoeken. Of extra informatie op internet zoeken, evtl. gekoppeld aan een les 'Hoe efficiënt zoeken op het WWW?' op kindermaat.

> Bijvoorbeeld

REALISATIE

Strategie bepalen

Breng met de kinderen vooraf het traject duidelijk in kaart. Laat hen noteren wat ze willen te weten komen, waar ze op zoek zullen gaan, welke strategie ze zullen volgen, hoe ze het materiaal gaan verwerken. (zie verwerkingspagina 10 > pg.35)

Opzoeken van getuigen – verzamelen van voorwerpen

Creëer de nodige tijd en ruimte in de klas zodat de kinderen mogelijke getuigen in kaart kunnen brengen. Het is belangrijk dat de kinderen onderling overleg plegen. Zorg dat getuigen genoeg informatie krijgen over het project. Bespreek met de kinderen de manier van uitnodigen (brief, telefoon, persoonlijk contact).

Evalueer het binnengebrachte materiaal. Voer hier nog geen selectie uit. Vraag de leerlingen echter waar het materiaal vandaan komt, hoe ze het op de kop konden tikken, welk verhaal er achter zit. Dit bevestigt en stimuleert hen.

Registreren – dateren

Het is belangrijk dat de kabinetten bestaan uit relevante voorwerpen. Ze moeten een specifieke waarde hebben en zich onderscheiden van de andere items. Een grondige registratie dient zich dan ook aan. Geef daarom elk voorwerp een paspoort mee. (zie verwerkingspagina 11) De 'vorser' wordt verplicht de informatie te bundelen (standardiseren) en krijgt zo een overzicht op het geheel aan informatie.

VERWERKING

Vorbereiden presentatie (selecteren – communiceren)

Nodig de kinderen uit om een selectie te maken.

schets de voorwaarden: elk voorwerp dient zich te onderscheiden (bijvoorbeeld: andere periode, ander gebruik, andere regio, ...) én elk voorwerp moet deel uitmaken van de reeks. De paspoorten kunnen hier uiteraard bij helpen. Stimuleer de kinderen om de verhalen achter de voorwerpen te onthouden.

Presenteren – communiceren

Niet de voorwerpen op zich zijn van belang, maar de combinatie met het verhaal, de traditie, het gebruik, ... erbij vormen de inhoud.

Laat bij elk voorwerp een 'technische fiche' opstellen. (zie verwerkingspagina 12) Daarop wordt niet alleen het voorwerp beschreven en geduid in de tijd. Hier is ook plaats voor de omschrijving (in tekst, geluid of beeld) van het gebruik. Bij gebruiksvoorwerpen kun je de kinderen een demonstratie laten geven.

terreinverkenning

Mondeling erfgoed omvat
onder andere verhalen over:

snoepgoed vroeger en nu,

... **ofwel voedingsgewoontes;**

het vormsel van opa en oma, mama en papa,

... **ofwel rituelen;**

gebouwen en hun bewoners/buren/passanten,

... **ofwel architectuur;**

straat- en schoolspelletjes,

... **ofwel spel en sport;**

op de vlucht gaan, de overwinning,

... **ofwel oorlog en vrede;**

hoe (over)leven zonder tv, radio, internet, gsm,

videogames, ...

of technologie;

...

Erfgoeddomein mondeling erfgoed

Mondeling erfgoed is, kort gezegd, dat erfgoed dat in verhalen en getuigenissen besloten ligt. Er zijn tal van invalshoeken mogelijk: van het verhaal van een gebouw gezien door de ogen van de mensen die erin gewoond of gewerkt hebben tot het verhaal van een feest of traditie. Bijvoorbeeld welke snoep er vroeger werd gestrooid met Sinterklaas of hoe je zonder gsm berichten kunt sturen naar je vrienden.

Mondeling erfgoed kan voor vele doeleinden gebruikt worden: voor een boek, een rubriek in het schoolkrantje, een tentoonstelling, een website of een radio- of tv-programma. Ook in de klas kun je met mondeling erfgoed aan de slag: kinderen kunnen andere leeftijdsgenoten interviewen, maar net zo goed ouders, grootouders, ...: kortom, eenieder die in aanmerking komt voor het gekozen thema. Zo zijn er al met succes publicaties verschenen over kinderen (nu bejaarde mensen) tijdens de wereldoorlogen, uitgevoerd door leerlingen.

Mondeling erfgoed vergt enige voorbereiding van de leerkracht(en), maar het grote voordeel ervan is dat ze kinderen al vroeg zelfstandig leert zijn en hen laat zien hoe je met geschiedenis toch actief kunt omgaan. Hun betrokkenheid bij heel het proces verhoogt nog hun motivatie en de voldoening die ze tijdens en achteraf ervaren. Het onderzoek kan zowel heel ruim als heel beperkt worden opgevat en past perfect in vakoverschrijdende programma's, dan wel in afzonderlijke lessen.

Verhalen proeven

Van smaak tot nasmaak

Duur

één week, 3 lestijden van vijftientig minuten.

Benodigheden

+ een aantal uitnodigingen

(trouwpertijen, vergaderingen, schoolfeest, ...);

+ registratiemedium

(cassetterecorder, minidisc, pen en papier, ...);

+ registratiefiche verhalenbank (zie verder);

+ ...

> Bijvoorbeeld

TIPS !

In een goed mondeling-erfgoedproject plan en overloop je idealiter elk van de volgende stappen:

- het lokaliseren van mogelijke getuigen;
- het selecteren en contacteren van deze mensen;
- het opstellen van een vragenlijst;
- de interviews zelf;
- het 'uitschrijven' van de gesprekken;
- het presenteren van de resultaten (tentoonstelling, publicatie, radio, ...);
- het archiveren van het materiaal (vragenlijsten, cassettes, foto's, ...).

> Bijvoorbeeld

SITUERING

Niks zo fijn als een verhaal dat sappig verteld wordt. Voorgelezen uit een boek of zomaar uit het hoofd. Niet alleen de verteller, maar ook de luisteraar beleeft er PLEZIER aan. Het materiaal is er, iedereen heeft immers zijn eigen VERHAAL en dat willen we brengen. Door het mondeling stofferen van contexten, gebruiken, tradities, ... groeit (on)bewust het BESEF van het ons omringende cultureel erfgoed.

WERKVORM

Welke verhalen passen binnen een bestaande leer- of leefomgeving? Welk verhaal is aan de orde van de dag, bijvoorbeeld omdat er zich een bepaald kalenderfeest aandient of omdat een gebouw op het punt staat tot monument omgedoopt te worden? Tijdens een **kringgesprek** worden antwoorden gesuggereerd.

is er iemand in de klas die er iets over kan vertellen? Weet de juf van vorig jaar hier niet meer over? Is er een opa of oma met een uniek verhaal hierover?

In deze fase wordt ook een selectie gemaakt. Het criterium hierbij is dat het moet gaan om unieke en relevante verhalen m.b.t. het thema: "Welke verhalen kennen we allemaal? Welke getuigen kunnen nieuwe verhalen brengen? Hoe kunnen de verhalen tot in de klas komen? Of waar kunnen we ze gaan beluisteren? ..."

Tijdens een **onderwijsleergesprek** worden de verwachtingen van de kinderen in kaart gebracht. Vervolgens polst de leerkracht via een briefje naar de bereidwilligheid van eventuele externe vertellers. Uiteindelijk is het tijd voor het verhaal zelf, gebracht door de begeleider, door één of meer kinderen en/of door een externe zegspersoon.

Nadien wordt er tijdens een **onderwijsleergesprek** gepeild naar de ervaringen van de kinderen.

VERLOOP

VOORBEREIDING

Bereid het verhaal en de achtergronden ervan goed voor.

"Hoe ken jij het verhaal: heb je het gelezen in een boek of heeft iemand het je verteld? Wat is de oorsprong van het verhaal? Wat vind jij zo speciaal (uniek) aan dit verhaal?" Het wordt nog intenser als je een externe verteller uitnodigt om zijn of haar verhaal te brengen. Geef hem of haar voldoende achtergrondinformatie mee. Schets jullie keuze: waarom kies je voor dit specifieke verhaal en voor deze verteller? Vertel wat jij en de kinderen van de verteller (en zijn verhaal) verwachten. Probeer de grote lijnen van het verhaal op voorhand te kennen. Zo kan je ingrijpen (sturen) op het moment zelf. Hoe ga je het verhaal of de verschillende verhalen registreren? En bijhouden?

op cassette, op minidisc, op papier, ...?

INLEIDING

Toelichten van keuze

Schets vooraf waarom dit verhaal gebracht wordt. Vertel ook wat het doel is: met name het beluisteren van verschillende verhalen, uit verschillende invalshoeken, om zo meer te weten te komen over het thema.

> Bijvoorbeeld n.a.v. de eerste schooldag luisteren hoe de directeur die eerste schooldag nu (en vroeger) beleeft (beleefd heeft). Of n.a.v. het Suikerfeest verhalen beluisteren over lievelingssnoep in verschillende culturen.

Schetsen van verhaal

Geef de kinderen als toehoorders voldoende informatie mee over het verhaal. Schets de keuze van dit specifieke verhaal:

“Waarom dit verhaal en geen ander? Waar komt dit verhaal vandaan? Hoe hebben we het hier gekregen?”

Geef hen wat achtergrondinfo mee over de verteller:

“Waarom deze verteller? Wat willen we te weten komen van hem of haar?”

Tracht een uitnodigende ruimte te creëren. Waarom niet op locatie verhalen gaan beluisteren?

> Bijvoorbeeld de directeur in zijn bureau zijn verhaal laten vertellen. Of het verhaal over zoetigheden beluisteren in een theehuis of snoepwinkel.

REALISATIE

Overleveren – evalueren

Test eventuele apparatuur op voorhand even uit: zo ben je zeker dat alles functioneert zoals het hoort. Voorzie voldoende opslagmedia (cassettes, papier, ...).

Geef de verteller voldoende tijd en ruimte om zijn verhaal te vertellen. Val desnoods terug op jullie voorbereidende gesprek.

Geef de kinderen de tijd om vragen te stellen. Probeer de vraag te laten vertrekken vanuit de belevingswereld van de kinderen. Dit verhoogt de kans tot vergelijking tussen de contexten. Je kan de kinderen ook op voorhand een vraag laten voorbereiden en hen die om beurten laten stellen.

VERWERKING

Evalueren – bundelen

Creëer ruimte en tijd om te evalueren.

“Wat vonden de kinderen van het verhaal? Zijn er voor hen nieuwe elementen? Zijn er raakvlakken met hun leef- en belevingswereld? Hoe ervaren ze de verteller? Welke indrukken nemen ze mee?”

> Bijvoorbeeld hoe voelt een eerste schooldag voor jou en hoor je iets gelijkaardigs bij de directeur? Of: dit is jouw lievelingssnoep, maar waarom heb je ook zin in de snoep van Ibrahim?

13.

/ Technische fiche /

Aandacht voor verhalen

Je kan een verhalenbank aanleggen in de klas. Daarin wordt bijgehouden welke verhalen werden verteld, wie ze verteld heeft, waar ze te vinden waren, welke informatie 'nieuw' was en wat jullie willen meenemen. [\(zie verwerkingspagina 13\)](#)

Op het einde van een periode (op het einde van een trimester bijvoorbeeld) kan je dan met de groep terugblikken en peilen naar welke verhalen bijgebleven zijn. Meteen vestig je ook de aandacht op de hoeveelheid en diversiteit aan verhalen die (groepen) mensen met elkaar delen. En ook op de verschillen in de verhalen die over één thema of onderwerp verteld kunnen worden.

UITBREIDING

In eerste instantie ...

... kunnen kinderen uit de eerste graad hun verhaal aan elkaar 'kwijt'. Maar je kan hen deze verhalen ook laten brengen voor kinderen uit de kleuterklas. Dit verhoogt niet alleen de betrokkenheid tussen de twee leeftijdsgroepen, maar stimuleert ook een aantal vaardigheden. Bovendien bouw je aan het besef dat informatie niet het alleenrecht is van juffen en meesters.

In tweede instantie ...

... kun je brieven of cassettepost opsturen naar de directe betrokkenen bij een verhaal. Dit kunnen personen zijn die in het verhaal voorkomen, maar evenzeer 'getuigen' waarvan de klas denkt dat die het verhaal kunnen bevestigen, ontkennen of bijsturen. In de brief nodigen jullie de 'getuigen' uit om enkele vragen die de kinderen gesteld hebben, te beantwoorden. Zo wordt de context van een verhaal versterkt.

Maar waarom ook niet ...

... kinderen uitnodigen om spullen en kledij die in een verhaal voorkwamen, mee te brengen naar de klas? Zo kan je a.d.h.v. dat materiaal het verhaal nog eens overdoen. Of er andere wendingen in aanbrengen. Meteen krijg je door de diversiteit een link naar het domein volkscultuur.

Vertellingen per post

Over vragen en antwoorden

Duur

één week, 5 lestijden van vijftig minuten.

Benodigheden

+ koffer;

+ opneemapparatuur (cassette recorder, minidisc, ...);

+ ...

SITUERING

Een schoolkalender stropt aardig vol: vakantieperiodes volgen op de toetsen, het schoolfeest op de klasuitstap en 'daarenboven' moet er ook nog les worden gegeven. Maar hoe zag die kalender er vroeger uit? Deze lessenreeks wil actief zoeken (REGISTREREN) naar relevante verhalen gelinkt aan gebeurtenissen, tradities of activiteiten binnen een bestaande leer- of leefsituatie.

Een gezamenlijk SELECTIE van onderwerpen (waarover willen we meer horen?) en de keuze van één thema, gaat over in het OPSTELLEN van een vragenlijst en wordt daarna gevolgd door een heen-en-weer (COMMUNICATIE) tussen de getuigen en de klas. Dit leidt tot de PRESENTATIE van het verhaal. Het is een ideale manier om een nieuwe dimensie (uitvalshoek) aan een steeds terugkerende activiteit toe te voegen.

WERKVORM

Interesses, ervaringen, verwachtingen m.b.t. een actuele leer- of leefsituatie worden in een eerste fase tijdens een **kringgesprek** gebundeld.

n.a.v. de pensionering van een leerkracht bespreken wat kinderen over de leerkracht, zijn loopbaan en zijn vrije tijd denken? Of n.a.v. de 'aparte' geur in de refter willen de kinderen meer te weten komen over de kok die 'verantwoordelijk' is voor die geuren.

> Bijvoorbeeld

Nodig daarna de kinderen uit om tijdens een **individuele opdracht** die beleving te verfijnen of te versterken.

"Wat weten de kinderen over het onderwerp? Wat denken ze te weten? Wat willen ze weten, ...?"

Via een **onderwijsleergesprek** worden de thema's duidelijk waarover de kinderen willen dat er vragen worden gesteld. Een eerste aanzet voor het selecteren van getuigen vindt ook tijdens deze fase plaats. Daarna volgt het groepswerk waarbinnen elke groep per thema een vragenlijst opstelt. Creëer tijdens deze fase voldoende tijd en ruimte voor klassikaal overleg. "Zijn er overlappingen binnen de vragen tussen de verschillende groepen? Hoe kunnen vragen directer gesteld worden? Welke vragen komen eerst? Welke volgorde wordt aangehouden?"

Eens alle vragenlijsten 'af' zijn en de volgorde bepaald werd, start de communicatie (**gesprek**) tussen de klasgroep en de getuigen. De antwoorden die de getuigen geven, worden klassikaal beluisterd. De deelgroepen worden zo 'gedwongen' om hun vragen aan te passen aan het antwoord dat ze binnenkrijgen. Een **ontmoeting** tussen de getuige(n) en de klas dient als evaluatie van het project.

VERLOOP

VOORBEREIDING

Ga op zoek naar getuigen of getuigenissen. Die kennis kan je helpen in het sturen van het onderzoeksproces van de kinderen. Vertel die getuigen binnen welk lesproject hun verhaal past. Pols vooraf of ze inderdaad wel relevante verhalen over het onderwerp in kwestie kennen en of ze die voor de klas willen vertellen.

UITBREIDING

In eerste instantie ...

... kunnen ook leerkrachten, ouders, burens en grootouders aangesproken worden: weten zij geen verhaal over het thema? Deze informatie kan helpen bij het stellen van vragen aan de getuige(n).

In tweede instantie ...

... kan je bij 'deskundigen' terecht om het verhaal van de getuige(n) te verifiëren, te versterken of te verfijnen. Dit kunnen mensen zijn over wie in het aangroeiverhaal gesproken wordt, maar ook personen die meer weten over het onderwerp.

Maar waarom ook niet ...

... eigen verhalen op band zetten? Het is bijzonder waardevol om belevingen te registreren en er later op terug te komen. Zo kan je de kinderen tijdens het schooljaar een aantal keer individueel de kans bieden om hun ervaringen en verwachtingen van het moment op te nemen. Je kan dan een verhalenbank aanleggen in de klas. Daarin wordt bijgehouden welke verhalen verteld werden, wie ze verteld heeft, waar ze te vinden waren, welke informatie 'nieuw' was en wat jullie willen meenemen. Op het einde van het schooljaar kan je die opnames dan beluisteren. Zo stoffeer je een tijdsmoment met auditief materiaal. Meteen een link met het domein van de archieven.

INLEIDING

Selecteren van thema's

N.a.v. een actuele leer- of leefsituatie bevestig je de kinderen over hun kennis, hun interesses en hun achtergronden over het onderwerp. Zorg voor een breed onderwerp zodat alle kinderen kunnen participeren.

REALISATIE

Opstellen vragenlijst

Tracht te weten te komen wat kinderen zeker weten, denken te weten, en willen weten. (zie verwerkingpagina 14) Laat ze dit eerst zelfstandig opmaken en bundel die informatie pas achteraf klassikaal. Daaruit destilleer je eveneens klassikaal de vragen waarop de klas een antwoord wil krijgen. Stimuleer de leerlingen om te 'vissen' naar unieke verhalen. Stel met hen ook de volgorde op waarin ze de vragen zullen stellen. "Wat willen we zeker eerst weten? Wat zijn uitbreidingsvragen? Aan wie stellen we eerst de vraag? Bij wie kunnen we nog terecht?"

Lokaliseren en selecteren

Nodig de kinderen uit om op zoek te gaan naar relevante getuigen. "Waar kunnen ze die best vinden?" Breng geschikte kandidaten in kaart. Na selectie, contacteer je de getuige(n) mondeling of per brief en vertel je hen de bedoeling en het verloop van jullie lesproject.

Communiceren

Test eventuele apparatuur op voorhand even uit: zo ben je zeker dat alles functioneert zoals het hoort. Voorzie voldoende opslagmedia (cassettes, papier, ...). Laat de deelgroep die de eerste vragen heeft, die vragen opnemen. Stop die cassette of disc samen met de opneemapparatuur in de koffer en bezorg die aan de getuige. Bespreek met hem of haar wanneer de koffer terug in de klas kan zijn. De antwoorden van de getuige worden klassikaal beluisterd. Creëer tijd en ruimte voor overleg: "Welke antwoorden of verhalen hadden we niet verwacht? Wat is nieuw en wat kenden we al?"

Nu is het de beurt aan de tweede groep om vragen te stellen. Misschien moeten ze hun vragen wel aanpassen. Opnieuw wordt de koffer bij de getuige afgezet. Opnieuw kan die getuige antwoord bieden op de vragen van de kinderen. Maar hij kan evenzeer zélf vragen stellen. Het aantal keren dat de koffer uitgewisseld wordt, valt samen met het aantal vragen en/of de wendingen binnen de communicatie en kan desgewenst gestuurd worden.

Op deze manier creëer je een aangroeiverhaal waarbij in eerste instantie de vragen van de klas beantwoord worden door de getuige. Maar na verloop van tijd kunnen ook verhalen van de klas een plaats krijgen, want ook de getuige kan vragen hebben over de vragen van de kinderen.

VERWERKING

Ontmoeten – presenteren

Organiseer een ontmoeting tussen de getuige(n) en de klas. Het zou fijn zijn als de getuige deze keer zelf de koffer meebrengt naar de klas. Bereid deze ontmoeting goed voor en creëer telkens ruimte en tijd voor evaluatie:

“Welke wendingen in het verhaal vinden de kinderen vreemd, vernieuwend, bizar? Welke verhalen willen ze onthouden om zelf door te vertellen?”

Laat het aangroeiverhaal beluisteren. Bouw de nodige pauzes voor vragen in. Misschien zijn er nog vragen waarop geen antwoord is gekomen. De vragenlijst kan hierbij een geheugensteun zijn.

Mag ik u iets vragen?

Interviewen van getuigen

SITUERING

Geen gebeurtenis zonder verhaal erachter: de heraanleg van een speelplaats, de maskers bij carnaval of de verhuis van een klasgenoot.

Deze lessenreeks verzamelt de relevante unieke verhalen hierachter. Ze bouwt actief aan een MONDELING KABINET rond een gebeurtenis, traditie of voorval.

Het zelfstandig LOKALISEREN, SELECTEREN en INTERVIEWEN van getuigen staat hierbij centraal. Binnen de PRESENTATIE vormt het uitdragen van die verhalen – in casus het mondeling erfgoed – naar derden toe een belangrijke rol.

WERKVORM

Vanuit een actuele leer- of leefsituatie selecteer je samen met de kinderen een onderwerp. Tijdens het daaropvolgende **onderwijsleergesprek** breng je hen de kennis en vaardigheden bij die ze nodig hebben voor het interviewen van getuigen.

In de fase van het **interviewen** is het belangrijk om voldoende tijd en ruimte te creëren voor overleg tussen enerzijds de kinderen onderling en anderzijds tussen jezelf en de kinderen. Dit kan tijdens een **kring- of klasgesprek**.

De verwerking achteraf gebeurt door de **individuele presentaties** van de verschillende verhalen.

Deze lessuggestie kadert perfect binnen het zelfstandig werken in een derde graad.

VERLOOP

INLEIDING

In deze fase werk je met de klas. Je tracht als leerkracht een traject uit te stippelen en bagage mee te geven voor het latere begeleid zelfstandig werken.

Selecteren onderwerp

De keuze van het onderwerp past in een bestaand project. Je kan met de klas rond een bepaald thema werken.

keeg mijn opa ook chocolade met Sinterklaas? Of welke verhalen over de zee kunnen we verzamelen om tijdens de zeeklassen te beluisteren?

Je kan elk kind ook zelf een onderwerp laten kiezen.

Opstellen strategie

Eerst en vooral moet er een plan (strategie) opgesteld worden. Nodig de kinderen uit om hun verwachtingen te noteren:

“Wat weet je over het onderwerp? Wat wil je weten? Hoe en waar ga je op zoek?”

Die strategie laat je noteren. (zie verwerkingspagina 15) Eenmaal de strategie op papier staat, moeten er vragen worden opgesteld. Deze helpen om het interview te structureren.

Duur

drie weken met daarin:

week 1: voorbereiding

(sterke klassikale benadering, 2 keer vijftig minuten);

week 2: realisatie (individueel werk met overleg,

4 keer vijftig minuten);

week 3: presentatie (individuele presentatie met

evaluatie, 2 keer vijftig minuten).

Benodigheden

+ opneemapparatuur (cassette recorder, minidisc, ...);

+ ...

> Bijvoorbeeld

REALISATIE

In deze fase gaan de kinderen zelfstandig aan de slag. Een intense opvolging kan door dagelijks een moment uit te trekken voor een stand van zaken en kort overleg.

Lokaliseren getuigen

Deze fase hangt nauw samen met de vorige en vergt enige voorbereiding:

“Waar zijn die getuigen te vinden? Hoe ga je ze contacteren? Waarom denk je dat die getuige je kan helpen?”

Immers WAT kinderen willen toetsen, sluit aan bij een bepaalde tijd en context: kreeg opa (WIE) ook chocolade (WAT) als ie zo oud was als ik (WANNEER)?

Uitnodigen getuigen

Een belangrijk scharniermoment vormt het uitnodigen van getuigen. De mate waarin die getuigen zich aangesproken voelen (en zich dus meer kunnen voorbereiden) is sterk afhankelijk van die uitnodiging. Bespreek met de kinderen dan ook grondig:

“Waarom bepaalde personen worden uitgenodigd? Wat je van hen verwacht?

Hoe je ze gaat uitnodigen?”

Stel eventueel samen een modelbrief op of oefen het voeren van een telefoonsprek in via een rollenspel.

Interviewen

Stimuleer de kinderen om unieke verhalen te registreren eerder dan gewone alledaagse weetjes. Schenk de nodige aandacht aan de techniek van een interview én aan die van de apparatuur. Test deze op voorhand even uit: zo ben je zeker dat alles functioneert zoals het hoort. Voorzie voldoende opslagmedia (cassettes, papier, ...). Niet alleen wat er gevraagd wordt, dient voorbereid te worden (cf. vragenlijsten). Ook de omstandigheden waarin het interview plaatsvindt, zijn belangrijk.

Creëer tijdens week 2 voldoende tijd en ruimte voor overleg:

“Hoe lopen de interviews? Hoe verwerf je de informatie? Hoe pak je het aan?

Zijn er tips?”

VERWERKING

Verwerken van interview

Nodig de kinderen uit om een selectie te maken in het ‘materiaal’ dat verzameld werd tijdens de interviews. Zet hen aan om een lijn te trekken in die hoeveelheid aan informatie. Laat hen op basis van de verschillende interviews een eindverhaal inspreken. De vragenlijst die ze hebben opgesteld kan hierbij helpen. Sla het verkregen materiaal op in een verhalenbank in de klas of schenk het aan het plaatselijke archief of de lokale heemkundige kring. Maak hierover op voorhand concrete afspraken. De mensen daar kunnen je misschien wel interessante getuigen aan de hand doen en/of meer informatie verschaffen.

Presenteren

Er zijn vele mogelijkheden om het resultaat voor een publiek (de klas) te brengen.

Een aantal suggesties:

- *de audiokrant*: plaats alle interviews die de kinderen gemaakt hebben na elkaar op een audioband. Laat de interviewer zijn eigen fragment inleiden (Ik ben ... Ik heb mijnheer X geïnterviewd. Ik vond ...). Die audiokrant kan worden beluisterd tijdens hoekenwerk. Een exemplaar kan ook aan de getuige(n) worden bezorgd.

UITBREIDING

In eerste instantie ...

... kan je met de kinderen de verhalen achter 'namen' gaan opzoeken. Elke school heeft trouwens een eigen naam. Waarop is die naam gebaseerd? Welke verhalen zijn eraan verbonden? Maar ook de naam van de straat waarin de school ligt, biedt perspectieven. Je kan de kinderen uitnodigen om unieke verhalen m.b.t. de straat te gaan 'sprokkelen' bij buurtbewoners.

In tweede instantie ...

... kun je de leveranciers van de verhalen (de getuigen) uitnodigen om de verwerking van hun verhaal te komen beluisteren. Zo worden ze geconfronteerd met de interpretatie van hun verhaal.

Maar waarom ook niet ...

... het 'auditief' kabinet op een relevante locatie presenteren? Dit kan de plek zijn waarover de verhalen gaan. Maar misschien is er wel een mogelijkheid om in de plaatselijke bibliotheek, het gemeentehuis of bij de heemkundige kring langs te lopen. Meteen een link naar de domeinen volkscultuur en musea.

- *een verhalenspeurtocht doorheen de school*: nodig de kinderen uit om het interview in een verhaal te gieten. Die verhalen kunnen door hen op locatie verteld worden aan klasgenoten.
- *Kamishibai*: je kan de verhalen ook in een Kamishibai gieten, een Japanse vertelvorm waarbij verhalen worden verteld a.d.h.v. grote kijkplaten in een minitheater op een fiets. Nodig de kinderen uit om de ankermomenten in hun verhaal op papier te tekenen. Bundel die platen chronologisch en laat bij elke plaat een miniverhaal ontwikkelen gebaseerd op het grote verhaal.

Evalueren

Nodig de kinderen uit om hun ervaringen te vertellen:

“Zijn hun verwachtingen ingelost? Hebben ze voldoende informatie verworven?

Wat weten ze nu meer? Wat heeft hun interesse geprikkeld? Welke verhalen willen ze zeker onthouden? Gaan ze die ook doorvertellen?”

terreinverkenning

Archieven omvatten onder andere:

archieven van gemeenten, provincies,
gemeenschappen, staten, OCMW's,
kerkfabrieken, polders en wateringeng

... of archieven van openbare overheden;

archieven van politieke partijen,
nieuwe sociale bewegingen, vakbonden,

... of maatschappelijk-filosofische

archieven (www.archiefbank.be);
archieven met betrekking tot architectuur, literatuur,
muziek, deportatie en verzet, bedrijven,
religieuze organisaties

... of culturele thema-archieven;

archieven van scholen en bedrijven

...of bedrijfsarchieven;

archieven van Tom, Luna en Victor

...of persoonlijke archieven;

...

Erfgoed domein archieven (en documentatiecentra)

Archieven zijn een hoop papieren en documenten, dat is waar. Maar er is meer. Archieven zeggen iets – in feite alles – over de activiteiten en de werking van personen, besturen, scholen, verenigingen, ... Want deze personen en organisaties bepalen statuten, maken verslagen van vergaderingen, leggen ledenlijsten aan, stellen activiteitenkalenders op, nemen foto's of geven een eigen tijdschrift of krantje uit. Van al die documenten wordt veel bijgehouden en opgestapeld in dossiers, mappen en dozen, maar ook in elektronische databanken en bestanden.

Als je alles goed bijhoudt, goed klasseert en ervoor zorgt dat je alles terug kan vinden, dan mag je het een archief noemen. Het archief vertelt dus iets – zonet alles – over wat er gebeurd is, hoe er gewerkt en geleefd werd in de stad, een bedrijf, de jeugdbeweging of de school. Een echt archief ontstaat dus eigenlijk bijna vanzelf.

Sommige mensen vinden het echter interessant om rond bepaalde thema's archieven bij elkaar te brengen. Zo bestaan er archiefbewaarplaatsen die alle archieven verzamelen rond maatschappelijk-filosofische stromingen (het KADOC, het ADVN, het AMSAB en het Liberaal archief).

terreinverkenning

Maar er wordt ook verzameld rond welbepaalde culturele thema's zoals architectuur (b.v. archieven van grote architecten), literatuur, muziek, deportatie en verzet, ...

Naast archieven en archiefbewaarplaatsen heb je ook nog documentatiecentra. Zij verzamelen niet alleen archieven, maar gewoon alles over een welbepaald thema. Zij houden bijvoorbeeld ook alle tijdschrift- en krantenartikels, boeken en foto's bij over het thema waarmee ze bezig zijn. Het komt er dan in feite op neer dat ze die foto niet zelf hebben gemaakt of dat krantenartikel niet zelf hebben geschreven. Dan hoort het dus niet thuis in hun archief (wel in het archief van de fotograaf of de krant). Maar het is zeker interessant om bij te houden want het vertelt iets over het thema waarmee ze bezig zijn.

Kortom, een **archief ontstaat vanzelf**, de archivaris houdt alles goed bij, hij klasseert en zorgt ervoor dat alles teruggevonden kan worden. In een **documentatiecentrum gaat men ook actief op zoek** naar informatie over het thema waarin men geïnteresseerd is. Ook daar houdt men alles goed bij, klasseert men en zorgt men ervoor dat alles teruggevonden kan worden.

Proeven van stukken papieren tijd Hoe smaakte 'toen'?

SITUERING

Bewaren, niet alleen een werkwoord maar een houding die we met z'n allen aan-nemen. Deze lessenreeks wil vertrekken vanuit het papieren materiaal dat kinderen zelf dagdagelijks in klasverband aanmaken. Ze wil de aandacht vestigen op het **BEWUST BIJHOUDEN** van die documenten. Einddoel is het **BESCHRIJVEN** van een tijdsgebeuren a.d.h.v. papieren documenten.

WERKVORM

In een **kringgesprek** vestig je de aandacht op een papieren document van jezelf. Nodig de kinderen uit om in hun leer- en leefomgeving ook op zoek te gaan naar gelijkaardige documenten.

In een volgende fase probeer je via een **onderwijsleergesprek** de waarde van deze documenten in kaart te brengen. Nadien wisselen periodes van kort **individueel werk** zich af met duiding in een **klasgesprek**. Tijdens een **klassikaal gesprek** achteraf pols je bij de kinderen naar de ervaringen en de kennis m.b.t. de bijgehouden documenten.

VERLOOP

VOORBEREIDING

Verzamel een aantal papieren documenten die je bijhoudt. Maak een onderscheid tus-sen die documenten die je zelf hebt aangemaakt en documenten die door iemand anders zijn opgesteld.

een agenda, schets, boodschappenlijstje, ... versus een tekening van een kind van de klas, verjaardagskaartjes, ...

INLEIDING

Opzoeken van papieren documenten

Toon als leerkracht de papieren documenten van jezelf die je hebt bijgehouden. Vertel aan de kinderen waarom je die hebt bewaard. Misschien omdat ze uniek zijn (een schets van een landschap op reis)? Misschien om de herinnering (verjaardags-kaart)? Vertel ook waar en hoe je ze bewaart!

Nodig de kinderen uit om op zoek te gaan naar papieren documenten die betrekking hebben op hen zelf. Belangrijke voorwaarde is dat ze die documenten al een tijdje bij-houden.

Duur

minimale periode van **één week** waarbinnen op:

dag 1: 4 lestijden van vijftientig minuten
(25' inleiding en 3 x 25' realisatie);

dagen 2,3,4: 1 lestijd van vijfentwintig minuten
(10' inleiding en 25' realisatie);

dag 5: 2 lestijden van vijftientig minuten
(25' realisatie en 25' evaluatie).

Benodigheden

+ documenten van jezelf die je bewust bijhoudt;

+ papieren documenten die de kinderen
meebrengen;

+ vaste plek voor het bijhouden van archieffiches
(de 'demotafel');

+ ...

> Bijvoorbeeld

> Bijvoorbeeld

UITBREIDING

In eerste instantie ...

... heeft elke klas (en elke school) een archief. Toon welke documenten jij als leerkracht allemaal moet bijhouden (agenda, toetsen, voorbereidingen, ...). Misschien kan het schoolhoofd meer vertellen over het archief van de school. "Heeft hij een lievelingsstuk? Hoe vindt hij de weg in het archief? Kan hij een verhaal vertellen tussen die papierberg?"

In tweede instantie ...

... hebben heel wat verenigingen archieven. Een aantal van die verenigingen houdt zich bezig met naamkunde. Nodig een expert uit en laat hem vertellen over de oorsprong en de betekenis van de namen van de kinderen. Laat hem ook vertellen waar hij zijn informatie haalt. Misschien kan hij wel relevant archiefmateriaal meebrengen?

Maar waarom ook niet ...

... de tekeningen, toetsen en werken van elk kind afzonderlijk in een aparte doos verzamelen? Na een bepaalde periode heb je een rijk gevuld persoonlijk archief van elk kind. Zonder veel moeite creëer je zo een verzameling privé-archieffjes.

REALISATIE

Diversiteit – ontdekken van verhalen bij papieren documenten

Nodig de kinderen uit om te vertellen over hun papieren document.

"Wat heb je mee? Waarom? Welke herinnering is eraan verbonden? Wanneer precies heb je het voor het eerst gezien? Welk belang hecht je eraan? Waar bewaar je het? Is het moeilijk om te bewaren?"

Probeer samen met de kinderen tot een synthese te komen. Elke dag opnieuw maken we dingen aan op papier. Echter niet alles op papier kan worden bewaard. Er moeten keuzes worden gemaakt.

Leg nu de bedoeling van de lessenreeks uit: het bewust bijhouden van documenten die je in de klas met de kinderen hebt aangemaakt. Enkel die documenten die de kinderen zelf aanmaken én die iets vertellen over het klasgebeuren, worden bewaard op de demotafel.

Archiveren (bewust bijhouden – objectiveren – catalogeren – conserveren)

Nodig de kinderen uit om gedurende de dag actief op zoek te gaan naar papieren documenten die ze zelf hebben gemaakt én die te maken hebben met het klasgebeuren. In de eerste graad kan je een thema afspreken.

documenten die verband houden met de rekenles, een kladschrift, werkblaadjes, een 'sommenkampioenmedaille'.

Op het einde van de dag geef je de kinderen de tijd en de ruimte om hun keuze in groep te verantwoorden. Noteer (of laat noteren) kort het verhaal achter het voorwerp op een archiefliche. (zie verwerkingspagina 16) De documenten komen terecht op de demotafel, die als archiefkast dienst doet.

Gedurende dagen 2,3 en 4 (10' bij aanvang, 25' op het einde)

Bij aanvang van de dag bespreek je met de kinderen nog eens de procedure die ze dienen te volgen. Op het einde van de dag creëer je opnieuw ruimte en tijd om hen te laten verwoorden waarom ze dit specifieke document hebben uitgekozen om bij te houden. Pols ook even waarom ze dit document kozen en een ander niet. Vraag hen of ze moeite hadden bij het kiezen.

VERWERKING

Opzoeken – beleven

Herhaal opnieuw de 'motiveringsronde' bij de keuze voor het bijhouden van documenten. Nadien overloop je met de kinderen bij de demotafel de voorwerpen en verhalen a.d.h.v. de archiefliches. Vraag hen naar de tijdsbeleving bij een document. "Wanneer hebben we dat in ons archief opgeborgen? Weet je nog hoe je je toen voelde? Wat dacht je toen?"

Wie zijn we?

Vragen over nu en vroeger per post

Duur

twee weken met 5 klassikale momenten
van vijftig minuten.

Benodigheden

- + grote omslagen;
- + wasdraad met wasknijpers;
- + ...

TIP !

informeer de ouders vooraf dat er een project op stapel staat waarin de familiegeschiedenis wezenlijk deel uitmaakt van de lessenreeks en dat ze uitgenodigd worden om te participeren.

SITUERING

'Waar' komen we vandaan en 'waar' gaan we heen? Fundamentele vragen waarop stamboomonderzoekers enkel op vraag 1 een antwoord kunnen bieden.

Deze lessenreeks wil bewust op zoek gaan naar een fragment uit een bepaalde familiale geschiedenis en dit **BESCHRIJVEN** a.d.h.v. schriftelijke documenten.

Bedoeling is om tussen twee kinderen van de klas een schriftelijke communicatie rond hun familie(-geschiedenis) op gang te brengen. Nodig hen uit om achtergronden te schetsen, vragen te stellen en duidelijke antwoorden te geven. Kortom, ze dienen heel wat informatie te interpreteren.

Het proces, de schriftelijke communicatie tussen de twee partijen leidt tot een pak aan documenten. Die documenten, die ze bewust **BIJHOUDEN**, vormen de basis voor het product: een archief. Twee belangrijke voorwaarden vormen de ruggengraat van deze lessenreeks:

- de documenten dienen uniek te zijn;
- de documenten moeten iets vertellen over hun familie.

Als synthese worden de documenten **BEKEND** gemaakt.

WERKVORM

Vanuit een **individuele opdracht** wordt dit project gelanceerd. Nadien volgt tijdens een **onderwijsleergesprek** de inleiding waarbij je het doel en het verloop van de lessenreeks uitlegt.

Daarna volgt de fase van het **individuele werk**. Daarin is de communicatie tussen de twee klasgenoten cruciaal. Tijdens deze fase moet er via een **onderwijsleergesprek** tijd en ruimte voor klassikale ondersteuning worden gecreëerd.

Binnen een **klassikale evaluatieronde** worden de kennis en de ervaringen die kinderen uit de documenten haalden, besproken en geëvalueerd.

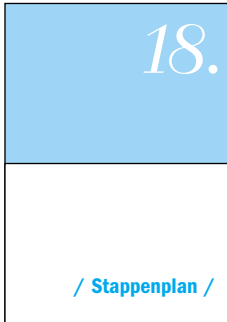
VERLOOP

INLEIDING

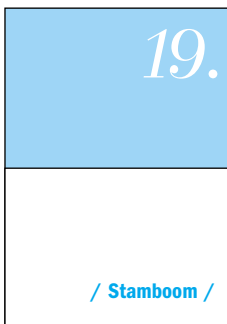
Nodig de kinderen uit om een foto van zichzelf mee te brengen. Laat hen een paspoort aanleggen bij die foto. (zie [verwerkingspagina 17](#)) Stop beide documenten in een omslag en hang die op aan de wasdraad in de klas.

De kinderen dienen de achtergronden m.b.t. hun familiegeschiedenis te kennen. Concreet dienen ze de relaties tussen zichzelf en hun ouders, hun broers en zussen, hun grootouders en de (klein-)kinderen van hun grootouders te kennen.

Bespreek daarom eerst klassikaal een voorbeeld. Geef hen een aantal begrippen mee. Maak via een schema de structuur van een stamboom duidelijk. Hou dit schema gedurende de lessenreeks duidelijk zichtbaar voor de kinderen en geef het eventueel mee naar huis zodat het als geheugenkapstok kan dienen.

> Bijvoorbeeld

UITBREIDING

In eerste instantie ...

... kan je de kinderen uitnodigen om hun eigen omslagen mee naar huis te nemen. Laat hen met hun (groot-)ouders de inhoud van de omslag door-nemen. Misschien hebben zij nog wel aanvullingen of verfijningen uit hun eigen archief.

In tweede instantie ...

... externe deskundigen bij de lessenreeks betrekken. Er zijn heel wat verenigingen en instellingen die aan stamboomonderzoek doen. Misschien kan je met de stambomen die de kinderen hebben opgesteld in het archief van de stad of de gemeente terecht om die te toetsen aan de 'werkelijkheid'. Hierdoor sluit je meteen aan bij het domein volks-cultuur.

Maar waarom ook niet ...

... kinderen uitnodigen om een wapenschild voor hun familie te ontwerpen? Adellijke families, steden en landen hebben elk hun identiteit weergegeven in een wapenschild. Nodig de kinderen uit om a.d.h.v. de bestaande of imaginaire eigenschappen van hun familie een beeld aan te maken. Ietwat actueler zou je kunnen spreken van een familielogo. Sluit aan bij het domein monumenten en landschappen (wapenschilden die in gebouwen terug te vinden zijn), maar ook bij het domein volkscultuur.

REALISATIE

Doel en verloop afbakenen

Vertel de kinderen de bedoeling van het project: op zoek gaan naar meer info over de persoon op de foto en zijn familie.

Hoe? Door schriftelijk materiaal uit te wisselen via de omslagen. Deze dienen als postbus.

Verloop? Kinderen worden in duo gezet. Dit duo moet zoveel mogelijk informatie van elkaar trachten te weten te komen. Dit kan enkel maar door documenten aan de omslag toe te voegen. Dit kunnen schriftelijke vragen zijn waarbij het antwoord ook schriftelijk wordt gegeven. Maar evenzeer andere papieren documenten die de inhoud van de communicatie concreter maken.

een doopkaartje, een foto, een verjaardagskaart, een treinabonnement, ...

Opzoeken van schriftelijk bronmateriaal – informatie verwerven via die bronnen

Nodig de kinderen uit om binnen hun familiekring op zoek te gaan naar schriftelijk bronnenmateriaal. Geef een aantal voorbeelden. Niet alle documenten dienen meteen in de postbus terecht te komen.

Zorg dat de kinderen hun vragen zo direct mogelijk stellen. Laat hen een stappenplan opstellen.

“Wat wil ik weten? Hoe zal ik de vraag stellen? Krijg ik voldoende antwoord?” Geef mogelijke vragen mee als suggestie. [\(zie verwerkingspagina 18\)](#)

Spreek met de kinderen een tijdstip af wanneer er documenten in de ‘postbussen’ kunnen worden ‘gebust’.

Creëer de nodige tijd en ruimte voor evaluatie: krijgen de kinderen voldoende antwoord op hun vragen? Vinden ze genoeg schriftelijk materiaal in hun omgeving?

VERWERKING

Interpreteren van archiefstukken

Nodig elk duo uit om een stamboom op te stellen van elkaar. Laat hen enkel en alleen gebruik maken van de schriftelijke documenten die in hun bezit zijn.

Een gestandaardiseerde stamboom [\(zie verwerkingspagina 19\)](#) kan hierbij helpen.

Laat hen ook noteren waar ze die informatie (uit welk document) hebben verzameld.

Confronteren van archiefstukken met de werkelijkheid

Geef tijd en ruimte voor de ontmoeting tussen de twee kinderen. Is de stamboom door de ander correct opgesteld? Waar zitten fouten of tekorten?

Welke vragen werden goed beantwoord? Welk antwoord begreep je niet?

Benoemen van het archief

Het geheel aan documenten dat je als kind zelf hebt aangemaakt, heet een archief. De verzameling documenten die je hebt gekregen (niet zelf aangemaakt), noemen we documentatie.

Ambassadeurs van het papier

Op zoek naar het archief

SITUERING

Zowel individuen als leden van een vereniging of instelling leveren een pak eigen documenten af. Maar ook in de klas wordt er heel wat op papier gezet dat nadien vaak stilletjes verdwijnt.

Deze lessuggestie gaat over het AANLEGGEN van een archief. Bedoeling is om de specifieke 'papierberg' van een persoon, vereniging of instelling te VERZAMELEN, criteria te bepalen bij het ORDENEN om het geheel ten slotte te ONTSLUITEN in een presentatie.

WERKVORM

Via een **kringgesprek** kom je meer te weten over personen/verenigingen die bij de kinderen een indruk hebben nagelaten. Via een **onderwijsleergesprek** stimuleer je hen om op zoek te gaan naar documenten eigen aan die persoon of vereniging. Het aanleggen van dat archief is de verantwoordelijkheid van de kinderen tijdens **individueel werk, partner- of groepswerk**.

VERLOOP

VOORBEREIDING

Voorwaarden tot archivering

- Kinderen moeten weten wat de voorwaarden zijn voor archivering. Het moet gaan om:
- unieke schriftelijke documenten eigen aan een persoon of vereniging;
 - die getuigen over die persoon of vereniging.

INLEIDING

Selecteren persoon en/of vereniging

Nodig de kinderen uit om te vertellen over een persoon/vereniging die hen is bijgebleven. Je kan als leerkracht ook een thema aanbieden dat klasactueel is *welke verhalen komen bij de kinderen op bij het vertrek van een klasgenoot naar een andere school? Welke herinneringen hebben ze aan een klasuitstap?*

Vraag hen of naast die herinneringen ook nog ander materiaal bewaard is gebleven. Bespreek met hen welke soorten materialen dat zouden kunnen zijn. Filter samen met de kinderen uit die lijst de papieren documenten. Verwoord dat men zulke materialen 'bronnen' heet.

REALISATIE

Afbakenen van de zoekopdracht

Laat kinderen een persoon of een vereniging kiezen die dicht bij hen staat. *grootouders, sportclub, jeugdbeweging, ...*

Duur

twee weken waarbinnen:

week 1: 2 lestijden van vijftig minuten

(sterke klassikaal getint);

week 2: 3 lestijden van vijftig minuten

(individueel – partner – groepswerk);

1 lestijd van vijftig minuten.

> Bijvoorbeeld

> Bijvoorbeeld

> Bijvoorbeeld

> Bijvoorbeeld

UITBREIDING

In eerste instantie ...

... kinderen stimuleren om op zoek te gaan naar getuigen. Dit kunnen kennissen zijn van de persoon waarover een archief wordt aangemaakt. Maar leden van de desbetreffende vereniging bezitten waarschijnlijk ook relevante documenten.

In tweede instantie ...

... een afspraak maken om met de klas een bezoek te brengen aan het archief van de stad of de gemeente. Toets de verworven kennis van de kinderen aan de expertise van de deskundige. Nodig kinderen uit om vragen, verwachtingen m.b.t. hun onderzoeksopdracht te stellen aan de verantwoordelijke van het archief. Heel wat archieven zijn ook via het internet te raadplegen.

Maar waarom ook niet ...

... de archieven die de kinderen hebben gemaakt, presenteren aan de betrokkenen? Zo worden de papieren documenten voorzien van 'levend verhaal' (sluit aan bij het domein mondeling erfgoed). Vestig ook eens hun aandacht op de massa's documenten die in computers worden bewaard. Deze elektronische bestanden zijn een nieuwe vorm van archivering. Ook een computergebruiker is dus een beetje een archivaris.

Nodig de kinderen uit om actief op zoek te gaan naar papieren documenten eigen aan die persoon of vereniging. Probeer met hen te achterhalen waar ze precies kunnen gaan zoeken. "Bij de persoon zelf. Bij de trainer? Bij de leider?"

Geef hen duidelijk de voorwaarden mee waaraan die documenten moeten voldoen:

- ze dienen uniek te zijn;
geen boeken want die kan je in de bibliotheek vinden. Maar wel documenten die ze zelf hebben geschreven.
- ze moeten iets vertellen over die persoon of vereniging.
wat hen overkwam, hoe ze leefden, wat belangrijk voor hen was, welke activiteiten ze organiseerden, ...?

Opzoeken – Archiveren

Laat de kinderen zelf hun zoekwerk noteren. (zie verwerkingspagina 20 > pg 55) Zo komen zoekstrategieën naar boven. Creëer tijd en ruimte voor overleg.

"Hoe gaan kinderen te werk? Wat zijn de moeilijkheden? Welke tips kunnen worden meegegeven?"

Verzamelde documenten dienen te worden geordend. Voorzie elk document van een paspoort. (zie verwerkingspagina 21)

"Wat stelt het document voor? Waar werd het gevonden? Kan je het dateren?"

Ook hier is overleg tussen kinderen belangrijk. Begeleid de kinderen in het aanleggen van dit archief. Stimuleer hen om zoveel mogelijk verschillende stukken te verzamelen.

VERWERKING

Nodig de kinderen uit om hun archief te presenteren aan elkaar. Kader elke presentatie. Vermeld daarbij duidelijk bij welke persoon of vereniging dit archief aansluit.

Laat de kinderen verwoorden over welke nieuwe informatie ze nu beschikken. Welke ontdekkingen waren er? Welke verwachtingen werden niet ingelost?

terreinverkenning

Monumenten en landschappen omvatten onder andere:

abdijen, kerken en kathedralen, kapellen,

... of het religieus erfgoed;

kastelen, forten, vestingwerken, kazernes,

... of het militair erfgoed;

boerderijen, schuren,

... of het agrarisch erfgoed;

fabrieken, bruggen, tunnels, molens,

... of het industrieel erfgoed;

stadhuizen, torens, scholen, overheidsgebouwen,

... of het openbaar erfgoed;

burgerhuizen, herenhuizen, winkels, woonblokken,

... of het burgerlijk erfgoed;

grafheuvels, ruïnes, potscherven,

... of het archeologisch erfgoed;

...

Erfgoed domein monumenten en landschappen

Monumenten en landschappen zijn gebouwen of landschappen die we 'geërfd' hebben en die we willen bewaren voor de toekomst. Daarom beschermt de overheid ze. Monumenten, stads- en dorpsgezichten en landschappen kunnen in aanmerking komen voor zo'n wettelijke erkenning. Daarnaast zijn er nog vele, (voorlopig) niet-beschermd, maar zeer waardevolle gebouwen en landschappen, die het eveneens waard zijn gekoesterd te worden.

Hebben monumenten honger?

Op zoek naar een levend monument

SITUERING

'Vroeger' was het makkelijk. Een koning hoorde in een paleis thuis, een molenaar had zijn molen en de fabriek spuwde rook uit. Maar wie woont of werkt er vandaag achter die muren?

Deze lessenreeks wil kinderen in contact brengen met monumenten door de mensen die er wonen en/of werken op te zoeken. Hoe (graag) bewonen de BEWONERS het monument? HOE en WAAROM hebben ze het AANGEPAST? Weet de werknemer wat zijn collega's VELE JAREN VOOR HEM deden in dit(-zelfde) gebouw?

Bij de keuze van het monument dat je centraal wil stellen, hoef je het niet 'veraf' te zoeken. Vooreerst zijn er tal van beschermd monumenten (een overzichtslst vind je op www.monument.vlaanderen.be), maar daarnaast zijn er tal van monumenten die (nog) niet beschermd, maar wel waardevol zijn. Misschien is jouw school wel een monument?

Duur

één week, 3 lestijden van vijftientig minuten;

1 bezoek van vijftig minuten.

Benodigheden

+ opneemapparatuur (cassette recorder, minidisc, ...);

+ ...

WERKVORM

In een eerste fase probeer je via een **kringgesprek of onderwijsleergesprek** de denkpatronen over huizen en bewoners in kaart te brengen. Daarna volgt de studie van het monument in de buurt van de school waarbij **onderwijsleergesprek, individueel werk** en **groepswork** elkaar afwisselen.

Tijdens het daaropvolgende bezoek kunnen bewoners en kinderen hun verhaal vertellen. Als evaluatie probeer je in de **kring** de ervaringen te bundelen en nodig je de kinderen uit om na te denken over een nieuwe bestemming van het gebouw.

VERLOOP

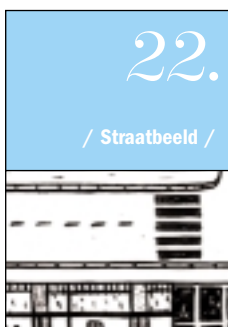
VOORBEREIDING

Neem contact op met de bewoners/eigenaars van verschillende monumenten in de buurt van de school en maak een plaatsbezoek. Verken wat de mogelijkheden zijn. Voldoet het monument aan de verwachtingen? Kan je er met de hele klas makkelijk binnen? Moeten er extra voorzorgen m.b.t. het bezoek genomen worden?

Ga op zoek naar (of vraag de bewoner(s) om) relevante info over het gebouw.

Verzamel beeldmateriaal van gebouwen. Je kan kiezen uit foto's van huizen en gebouwen in de buurt van de school of foto's uit (lokale) kranten of tijdschriften.

Bundel de gebouwen in een straatbeeld. (zie [verwerkingspagina 22](#))

In eerste instantie ...

... kan aan de leerkrachten van de school en aan de (groot-)ouders van de kinderen gevraagd worden welke 'ervaringen' zij met het monument in de buurt hebben. Nodig de kinderen van de klas uit om meer te weten te komen vanuit die hoek. Misschien kan je hen ook betrekken bij de bestemmingsverandering.

In tweede instantie ...

... kunnen vroegere bewoners en/of werknemers uitgenodigd worden om hun verhaal te vertellen. Hierdoor is de kans groot dat je eerstehandsinformatie verwerft. Je kan ook bij lokale erfgoedverenigingen terecht voor achtergrondinformatie omtrent monumenten (en hun geschiedenis).

Maar waarom ook niet ...

... gewoontes en gebruiken eigen aan het monument activeren? Een dag uit het leven van het monument biedt een rijke waaier aan mogelijkheden: gedragscodes (een link met het domein volkscultuur) of papieren documenten opzoeken of bespreken (een link met het domein archieven).

> Bijvoorbeeld

23.

/ Voorbereiding
bezoek /

24.

/ Fiche /

INLEIDING

Verhalen bij gebouwen

Het straatbeeld – de collage die je maakte met afbeeldingen van verschillende gebouwen – staat in de klas opgesteld. Nodig de kinderen uit om duidelijk waarneembare kenmerken van de gebouwen te verwoorden.

“Welke kleur heeft het gebouw? Hoeveel ramen en deuren zijn er? Uit welke materialen is het opgetrokken?”

Vraag hen ook wat opvalt?

“Zijn er eigenaardigheidjes? Wat heeft gebouw A dat gebouw B niet heeft?”

Nodig hen uit om na te denken over ‘binnenin’?

“Hoe zou het er binnenin uitzien? Waarom denken jullie dat?”

REALISATIE

Identificeren van een monument

Toon de beeldopname van het monument (in de buurt) van de school. Vraag aan de kinderen of ze het gebouw kennen of al eens gezien hebben.

Peil verder naar achtergronden, verhalen en/of ervaringen rond dit monument: “Wie kent dit gebouw? Waar staat het? Wie komt er vaak voorbij? Is er al iemand op bezoek geweest?”

Vertel als leerkracht het verhaal van het gebouw.

“Hoe heet het gebouw? Waarom heeft het die naam? Waarom werd het gebouw destijds opgetrokken? Waarvoor dient het nu? Wie woont of werkt er? Werd het ooit al gerestaureerd? Waarom staat het er vandaag de dag nog? Waarom staat het precies op die plek?”

Vorbereiden bezoek (vragen- en verlanglijst opstellen)

Nodig de kinderen uit om hun verwachtingen over het gebouw en de bewoner(s) te vertellen. Registreer die op een document of a.d.h.v. een audio-opname. Die kan je gebruiken tijdens de kennismaking met het monument. Vertrek daarbij van een vaste formule. [\(zie verwerkingspagina 23\)](#)

Hallo ik ben ... en wat me opvalt aan het gebouw ... / Wat ik zou willen vragen aan de bewoner ... / ...

Bezoek aan het monument

Bewaak de sfeer van het serene ontdekken. Geef de kans om de bewoner(s) (of werknemer) zijn verhaal te laten doen.

De audio-opname is een handige steun om tijdens het bezoek de aandacht scherp te houden.

VERWERKING

Bestemmingsverandering – communiceren

Vraag de kinderen welke ‘kennis’ ze nu verworven hebben.

“Wat weten ze nu meer? Staan ze nu anders tegenover het monument dan voorheen? Waarom dan wel of niet? Is hun waardering veranderd?”

Stel, de oorspronkelijke functie van het gebouw vervalst. Welke nieuwe functie zouden zij aan het gebouw geven? Wat zouden zij graag in/met het gebouw doen? Is hun voorstel haalbaar? En hoe zou het gebouw er dan wel uitzien? Laat hen een schets maken met bijbehorende legende. [\(zie verwerkingspagina 24\)](#)

Monumenten op (post-)kaart

Groeten uit het verleden

SITUERING

Vakantiekaarten voor het thuisfront worden door de verzender vaak met zorg uitgekozen. De vakantieganger wil immers de thuisblijvers tonen hoe leuk en mooi het wel op zijn vakantieplek was. Een arsenaal aan beelden – van imposante beeltenissen van kerken en kathedralen tot charmante landschappen en stadsgezichten – worden gebruikt als afbeelding op postkaarten.

Deze lessenreeks wil monumenten van bij ons confronteren met hun broers en zussen veraf. Daarbij staat het zoeken naar de **EIGENHEID** van het monument – en de **OMGEVING** waarin het zich bevindt – centraal.

WERKVORM

In een eerste fase geef je de opdracht om twee reispostkaarten mee te brengen. Tijdens het daaropvolgende **onderwijsleergesprek** peil je bij de kinderen naar kennis en achtergronden van wat op die postkaarten te zien is. Nadien volgt er **individueel werk** dat je als leerkracht sterk moet begeleiden. In die fase is het van belang om voldoende tijd en ruimte uit te trekken voor **klassikale momenten**. Via een **onderwijsleergesprek** zoom je immers in op een monument uit de streek dat als kapstok dient voor het individuele werk. Tijdens de verwerking volgt de presentatie van het **individuele werk** via een heen-en-weerschrijven tussen de verschillende groepen. In een evaluatieronde worden in een **onderwijsleergesprek** vergelijkingen getrokken tussen het monument dichtbij en dat veraf.

VERLOOP

VOORBEREIDING

Verzamel beeldmateriaal van monumenten in de buurt van de school en/of bekende monumenten in de wijdere omgeving.

INLEIDING

Bijeenbrengen van postkaarten

Nodig de kinderen uit om twee postkaarten mee te brengen die ze thuis hebben ontvangen. Vraag hen te zoeken naar die postkaarten die iets tonen van een bepaalde streek.

Verschillende monumenten

Hang de postkaarten aan een wasdraad. Nodig de kinderen uit om elke kaart goed te bekijken. Laat ze de omgeving beschrijven.

“Wat springt in het oog? Zijn er eigenaardigheden?”

Duur

twee weken,

week 1: 3 lestijden van vijftig minuten;

week 2: 3 lestijden van vijftientig minuten;

1 lestijd van vijftig minuten.

Benodigheden

+ postkaarten;

+ wasdraad en wasknijpers;

+ beeldmateriaal streekmonument
(foto's, tekeningen, videomateriaal, ...);

+ ...

> Bijvoorbeeld

Probeer tot verschillende categorieën van monumenten te komen. Dit kan door de postkaarten te bundelen volgens wat afgebeeld staat.

landschappen, kerken, beelden, abdijen, kastelen, forten, molens, ...

Vraag de kinderen waarom precies die zaken afgebeeld staan op de postkaart. Tracht tot een synthese te komen waarbij het begrip 'monument' valt. Vertel hen daarbij dat die monumenten belangrijk zijn – ze staan zelfs op een postkaart! – voor de inwoners van die stad, die streek of dat land. Waarom zou dit zo zijn?

Probeer hier al te onderzoeken welk 'monument' in de buurt van de school – of in de wijdere omgeving – zij belangrijk vinden en eventueel zelf op een streekpostkaart zouden willen zetten.

REALISATIE

In kaart brengen van:

– *de reeks monumenten*

Stel per categorie monumenten een groepje kinderen verantwoordelijk.

> Bijvoorbeeld

een groepje voor kastelen, een groepje voor landschappen, ... Geef hen de postkaarten die binnen die categorie vallen. (zie verwerkingspagina 25)

Vraag hen de gelijkenissen en de verschillen op te zoeken. De checklist (zie verwerkingspagina 25) kan hierbij helpen. Laat het resultaat klassikaal verwoorden. Hierdoor bouw je een reeks op van monumenten met gelijkaardige eigenschappen. Maak die fries ook visueel.

– *een gelijkaardig monument in de buurt*

Nodig de kinderen uit om op zoek te gaan naar een gelijkaardig monument in de buurt van de school of in de wijdere omgeving.

Vraag hen waarop hun keuze berust – de checklist kan hier alweer helpen – en laat de kinderen klassikaal het resultaat naar voor brengen. Nodig kinderen van andere groepen uit om nog meer mogelijkheden aan te reiken. Ook hier moet het onderzoekswerk duidelijk zichtbaar zijn.

– *een eigen monument*

Nodig de groep uit om een 'eigen' monument op te richten. Dit monument moet echter wel passen in de reeks waarvoor zij verantwoordelijk zijn.

Laat hen een verhaal rond het eigen monument opbouwen. De checklist en de informatie die ze al verworven hebben, kunnen hierbij helpen. Stimuleer hen ook om een gezicht te geven aan het monument.

VERWERKING

Communiceren

Trek de communicatie tussen de verschillende groepen (categorieën monumenten) op gang. Nodig de kinderen uit om vragen te stellen over het specifieke 'eigen' monument.

UITBREIDING

In eerste instantie ...

... kan je de kinderen aanzetten om postkaarten van hun monument aan te maken en op te sturen naar kinderen van andere klassen. Misschien kunnen deze voorstellen voor nieuwe monumenten ook naar betrokkenen (bewoners of stadsdiensten) verstuurd worden. Zo kan een dialoog ontstaan tussen beide partijen (klas en betrokkenen bij het monument).

In tweede instantie ...

... biedt het Monumentenmagazine (de programma-brochure van de Open Monumentendag) een overzicht van de monumenten die tijdens OMD worden/werden opgesteld in de omgeving van de school. Misschien vind je hierin wel leuke en verrassende locaties die je met de klas kan bezoeken. Bij het lokale OMD-comité van je gemeente vind je meer informatie over de opengestelde monumenten.

Maar waarom ook niet ...

... een nieuwe 'soort' monumenten in het leven roepen, letterlijk dan? Waarom niet buurtbewoners of mensen met een 'verdiensite' een plaats geven in de rij van de levende monumenten? Dit kan door hun verhaal te registreren of door een verzameling met relevante voorwerpen aan te leggen en aan hen te presenteren (een link met de domeinen mondeling erfgoed en musea).

Mogelijke thema's zijn:

- *ontstaan*
"Waarom is dit monument er gekomen? Wie (welke groep) wou dit monument? Is het monument beschermd?"
 - *ligging*
"Waar is het te vinden? Welke burens heeft het monument? Zijn die er blij mee? Waarom ligt het precies op deze plek?"
 - *verschijningsvorm*
"Uit welk materiaal is het monument opgetrokken? Hoe zijn de verhoudingen in het gebouw?"
 - *functie/bestemming*
"Wat gebeurt er in dit monument? Wonen of werken er mensen?"
- Bij wijze van houvast kan je deze thema's ook toepassen op het bestaande monument in de buurt (of in de wijdere omgeving).

Duur

twee weken

week 1: 3 lestijden van vijftig minuten tijdens;

week 2: 3 lestijden van vijftig minuten.

Benodigdheden

+ beeldmateriaal monumenten in de buurt

(foto's, postkaarten, tekeningen, etsen, ...);

+ situatieplan of gedetailleerde kaart van

de school en de omgeving;

+ ...

> Bijvoorbeeld

> Bijvoorbeeld

In 1,2,3?

Hoe komen monumenten ter wereld?

SITUERING

Paddestoelen op een ochtend in een wei, onweersbuien na een zwoele dag, een ijsje in een kinderhand: alle hebben ze een tijdelijk karakter waarbij begin en einde niet te voorspellen zijn, maar de verwachtingen des te meer. Niks van dat alles met monumenten. Deze lessenreeks wil actief de levensloop van een monument in kaart brengen. Het verhaal van het ONTSTAAN en de BESCHERMING (en het waken over die bescherming) spelen hierbij een grote rol. Daarnaast wordt er – indien relevant – ook aandacht besteed aan de diverse FUNCTIES die een monument kan hebben.

WERKVORM

In een eerste fase probeer je tijdens een **klassikale spelopdracht** de beelden die de kinderen in de omgeving van de school opvallen, in kaart te brengen door een lijst aan te leggen.

waar kijk je elke keer opnieuw geboeid naar? Welk gebouw op weg naar school vind je vreemd?

In een tweede fase destilleer je er – tijdens een **(onderwijs-)leergesprek** – de markante monumenten (beschermd of niet-beschermd) uit.

het parkje naast de school, het hoekhuis, de kerk, de schoolpoort, ...

In een volgende fase begint het 'onderzoek' naar de levensloop van de monumenten in kwestie. Dit wordt het best klassikaal geleid waarbij sterk de nadruk ligt op **individueel (of in groep) onderzoeks- en verwerkingswerk**. Dit onderzoekswerk gebeurt zowel binnen als buiten de lessen. Tijdens de fase van het verwerken wordt er per monument een tijdlijn opgesteld.

VERLOOP

VOORBEREIDING

Verzamel zoveel mogelijk informatiemateriaal (foto's, boeken, tijdschriften, stafkaarten, ...) over de omgeving van de school. Neem ook eens contact op met de verantwoordelijke van het lokale comité van Open Monumentendag (OMD) in je gemeente (coördinaten te bekomen bij het coördinatiecentrum OMD). In het archief van de school is zeker en vast bruikbaar beeldmateriaal te vinden. Misschien ook bij (oud)collega's?

INLEIDING

Identificeren van omschrijving bij een 'architecturale' schoolomgeving

Nodig kinderen uit om zich markante omgevingsbeelden rond de school te herinneren. Vraag hen daarbij om die opvallende kenmerken op papier te zetten. (zie verwerkingspagina 26) Tijdens een klassikaal spel (Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet) laat je de omschrijvingen horen aan de klasgenoten. Aan hen de opdracht om een etiket te kleven op de omschrijving (benoemen van gebouw, straatgezicht, ...). Bundel de verschillende resultaten in een lijst en situeer die op de kaart.

UITBREIDING

In eerste instantie ...

... kan je de kinderen stimuleren om 'directe' betrokkenen te integreren in de lessenreeks. Dit kan door bewoners en/of gebruikers van een monument uit te nodigen of te bezoeken. Audio-opnames kunnen ook in de levensloop worden geïntegreerd. Het is tevens leuk om de 'gasten' een kopie van het onderzoekswerk (de tijdlijn) te overhandigen.

In tweede instantie ...

... werven waarop herstellingen of restauraties van monumenten uitgevoerd worden, bezoeken. Verder kan je informeren bij de plaatselijke technische dienst van de gemeente, bij een kerkfabriek of bij andere eigenaars van monumenten in de gemeente of er ergens een inspectie door Monumentenwacht op til staat. Monumentenwachters inspecteren op regelmatige basis beschermde monumenten. Ze kijken na of het gebouw zich nog in een goede staat bevindt en of er eventueel herstellingswerken uitgevoerd moeten worden. Op deze manier wordt tijdig ingegrepen en kunnen dure restauraties doorgaans vermeden worden. Indien dit het geval is, kan je afspreken om een inspectie 'bij te wonen' en kunnen de monumentenwachters de leerlingen wat meer uitleg geven over hun ervaringen.

Maar waarom ook niet ...

... op zoek gaan naar verschillende generaties (mensen, dieren, ...) bewoners van een monument? Dit 'soort' stamboomonderzoek kan heel wat aardige verhalen opleveren over het monument en zijn bewoners. Het archief van de stad of de gemeente kan hierbij helpen.

Ook landschappen evolueren door een andere (gewilde) vegetatie of bebouwing. Tracht ook eens deze evoluties in kaart te brengen. In archieven of door interviews (mondelijke geschiedenis) kan je heel wat informatie bekomen.

REALISATIE**Selecteren van een reeks monumenten**

Tracht met de kinderen tot een beperkte lijst van monumenten te komen. Bouw voor jezelf de voorwaarde in dat er over die monumenten genoeg informatiemateriaal voorhanden moet zijn.

Nodig de kinderen uit om (met behulp van hun omschrijvingen) zoveel mogelijk kennis, ervaringen, verwachtingen m.b.t. het monument te noteren.

wat spreekt je aan? Wat weet je er over? Ben je er al binnen geweest? (zie verwerkingspagina 27)

Onderzoek naar het monument

Verschillende thema's kunnen aan bod komen:

- *ontstaan*
"Wanneer was er voor het eerst sprake van dit monument? Wie heeft de opdracht gegeven om het te bouwen en waarom?"
- *evolutie*
"Heeft het monument verschillende functies gehad? Welke waren die functies? Waarom is de functie gewijzigd? Heeft men het monument moeten aanpassen aan zijn nieuwe functie?"
- *eigen verhalen*
"Ga op zoek naar de verhalen/ervaringen van bewoners en gebruikers."
- *bescherming*
"Zijn er eigenaardigheden te bespeuren? Hoe komt het dat het monument wel/niet werd beschermd? Zou jij het monument in aanmerking willen laten komen voor bescherming? Waarom wel/niet?"
- ...

Het is van belang om bij de informatieverzameling een datum vast te leggen. Dit zal de opbouw van de tijdlijn tijdens de verwerking vergemakkelijken.

Hierbij is het de bedoeling om telkens hetzelfde monument klassikaal te behandelen, als het ware 'uit te kleden'. Zo geef je de kinderen een houvast bij het onderzoekswerk voor hun eigen monument.

De resultaten van het individuele onderzoekswerk dienen klassikaal geduid te worden. "Welke informatie heb je gevonden? Waar vond je dit? Hoe kwam je eraan? Wat waren de moeilijkheden?"

VERWERKING**'Levensloop' van een monument**

Tijd voor de levensloop van het monument!

Nodig de kinderen uit om via een chronologische opbouw de 'scharniermomenten' in het 'leven' van het monument in kaart te brengen.

Opnieuw ga je klassikaal te werk bij een bepaald monument. Gebruik hiervoor de gestandaardiseerde fiches (zie verwerkingspagina 27).

Hoe zeg je wat?

Het erfgoed-ABC 'spelt' je de les

a **Archief:** een groep documenten (op papier of computer, op geluidsbanden of cd's) die vanzelf tot stand komt tijdens het werkproces van een organisatie, een vereniging, een familie, een bestuur, ... In de eerste plaats worden deze documenten bijgehouden om te bewijzen wie de organisatie is, waarvoor ze staat en waarmee ze bezig is. Na verloop van tijd krijgen die documenten ook een culturele waarde en worden ze bijgehouden om de geschiedenis van ... of het verhaal over ... te schrijven. (Zie ook **documentatiecentrum**.)

Archiveren: het behouden en ordelijk bewaren van archieven zodat je snel informatie terugvindt. Je kan deze informatie bijvoorbeeld nodig hebben om de geschiedenis van je jeugdbeweging te achterhalen.

b **Beschermen:** als de overheid een gebouw beschermt, wil ze vermijden dat het verloren gaat. Je mag aan een monument dan ook niets meer veranderen zonder toestemming van de overheid. Een beschermd gebouw wordt vaak helemaal gerestaureerd, zodat men kan laten zien hoe het vroeger was. Ook belangrijke landschappen worden beschermd en zelfs oude bomen. Men noemt dat wel eens 'monumenten van de natuur'.

Bewaarbibliotheek: een bibliotheek die een conserverende functie heeft en in principe alles bewaart wat zij verwerft, voornamelijk oude drukken.

Bron: deze verschaft je informatie. Het kan zowel een voorwerp zijn zoals een brief, een schilderij, ... maar het kan ook een persoon zijn. Voorwaarde is dat het voorwerp of de persoon in kwestie je bepaalde gegevens kan verschaffen.

c **Catalogeren:** bepaalde voorwerpen, bijvoorbeeld boeken, met hun beschrijving in een catalogus opnemen.

Catalogus: een overzicht van voorwerpen uit de verzameling van een archief, een bibliotheek, een museum, ... De voorwerpen worden op een bepaalde manier geordend; dit hangt af van het verhaal dat men wil vertellen. *Algemene catalogi* geven een overzicht van de hele collectie, *deelcatalogi* beschrijven een kleiner deel van de collectie en gaan vaak uitvoeriger in op het onderwerp. Er kunnen ook catalogi gemaakt worden n.a.v. een tentoonstelling of een bepaald thema.

Collectie: een verzameling van voorwerpen. De collecties van archieven of musea kunnen voorwerpen bevatten die over heel uiteenlopende onderwerpen vertellen: de geschiedenis van een stad of gemeente, van een bepaalde techniek, de evolutie in de kunst, ...

Conserveren: elk archief of museum wil zijn voorwerpen op de meest optimale manier bewaren. De voorwerpen moeten worden beschermd tegen allerlei factoren: brand, diefstal, vandalisme, maar ook tegen meer 'alledaagse' invloeden als licht, vochtigheid en temperatuur.

Cultureel erfgoed: een verzamelbegrip voor alles wat we overerven van vorige generaties én wat we de moeite waard vinden te bewaren voor toekomstige generaties. Dat

kunnen zowel gebruiksvoorwerpen, kunstitems, documenten, gebouwen, verhalen, gebruiken, ... zijn. (Zie ook erfgoed.)

d

Diversiteit: een ander woord voor verscheidenheid, veelheid. Diversiteit in erfgoed staat voor de vele soorten erfgoed die er rondom ons bestaan: naar vorm én inhoud. Het verschil tussen een Vlaams en een Turks verjaarspartijtje bijvoorbeeld. Maar ook de vele hokjes en vakjes ('sectoren') waar je (informatie over) erfgoed kan vinden, zijn zeer divers.

Document: een geschreven of gedrukt stuk papier of een digitaal bestand.

Documentatie: heeft meerdere betekenissen: (1) het bij elkaar brengen van documenten; (2) de stukken ontvangen of opgemaakt door een organisatie of persoon, dewelke informatie verstrekken over een bepaald onderwerp; (3) het ontsluiten van documenten in bibliotheken, archieven, ... d.m.v. een inventaris; (4) documentenmateriaal.

Documentatiecentrum: een instelling die allerlei documenten (op papier, perkament, cd-rom, internet, ...) verzamelt over een welbepaald onderwerp. (Zie ook **archieef**.)

Erfgoed: alles wat we hebben overgeërfd van vorige generaties, zowel in materiële of roerende (voorwerpen, ...), immateriële (verhalen, ...) als onroerende (gebouwen, ...) zin, ongeacht waarde of emotionele betekenis. Dit is meteen ook het verschil tussen cultureel erfgoed en erfgoed tout court. (Zie ook **cultureel erfgoed**.)

Erfgoeddomein: een onderdeel van het erfgoedveld. Bijvoorbeeld: archieven, musea, volkscultuur, ... zijn verschillende erfgoeddomeinen.

Erfgoedveld: de verzamelnaam voor alle personen en organisaties die professioneel met erfgoed bezig zijn.

h

Heemkunde: of lokale geschiedenis bestudeert de geschiedenis van een streek of gemeente en haar inwoners in de meest ruime zin. Dat kan gaan van de plaatselijke fauna en flora over monumenten tot tradities en gebruiken.

Historische waarde: de *toekomstcoëfficiënt* van een gebeurtenis of een voorwerp, m.a.w. de waarde die ze in de toekomst zullen hebben verkregen. Een monument heeft historische waarde, omdat het ons veel leert over vroeger, bijvoorbeeld hoe men in het verleden leefde en bouwde. Ook de verhalen van de plaatselijke senioren hebben historische waarde: ze leren het hier-en-nu in perspectief stellen van het verleden en de toekomst.

i

Interview: een voorbereid gesprek, al of niet aan de hand van een vragenlijst, over een bepaald thema: dooprituelen, het verhaal van het kanaal, de kerk, een boom, ... Het verhaal kan, geheel of deels, gepubliceerd worden of de antwoorden kunnen worden gebruikt om een groter verhaal (spreekbeurt, scriptie, boek, ...) te maken over het thema.

Inventaris: een volledige lijst van alle voorwerpen die ergens aanwezig zijn. Een inventaris is completer dan een catalogus.

k

Kabinet: een kamer of een meubel waar je hele speciale items kan bewaren. Dat kan een kastje of kistje zijn waarin je geërfde voorwerpen bijhoudt, maar ook een klaslokaal vol verzameld erfgoed of een museumzaal waarin allerlei bijzondere voorwerpen worden bewaard en tentoongesteld.

m

Minidisc: een geluidsdrager in de vorm van een schijfje waarop je kan opnemen en van kan afspelen.

Mondeling kabinet: een verzameling mondelinge getuigenissen, verhalen die op verschillende manieren bewaard kunnen worden, bijvoorbeeld in een verhalenbank.

Monument: een gebouw of een beeld waar we veel van kunnen leren over het verleden. Hun **historische waarde** is zo groot dat ze de beschermtitel van 'monument' krijgen en daarom verzorgd en beschermd worden.

Monumenten- en landschapszorg: sommige monumenten en landschappen zijn zo belangrijk dat we ze willen bewaren. Om ze te behoeden voor verval, worden deze gebouwen of landschappen goed onderhouden of zelfs gerestaureerd. Even belangrijk is dat we deze monumenten een 'plaats' en een betekenis in onze maatschappij geven. Monumentenzorg noemen we dat.

Monumentenwacht(er): monumentenwachters inspecteren monumenten, dit zowel aan de binnen- als aan de buitenzijde. Al hun bevindingen schrijven ze neer in een gedetailleerd rapport; zo verneemt de eigenaar alles over de kwaliteiten en de gebreken van zijn monument, en kan hij acties ondernemen om het te onderhouden en te herstellen. Dure restauraties worden op deze manier alleszins vermeden.

Museum: een plaats waar voorwerpen verzameld, bewaard, bestudeerd en getoond worden. Een museum hoeft niet noodzakelijk enkel een gebouw te zijn, er zijn ook openluchtmusea. Er zijn musea over veel verschillende onderwerpen: geschiedkundige musea, kunstmusea, technische musea, maritieme musea, ...

O

Ontsluiten: een voorwerp ontsluiten betekent dat je dat voorwerp aan iemand toont en eventueel beschikbaar stelt via een inventaris of catalogus.

Openbare bibliotheek: een plaats waar je boeken, strips, tijdschriften, video's en cd's kan consulteren en vaak ook ontlene. Er staan ook computers waar je via internet op zoek kan gaan naar allerlei informatie.

p

Publiekswerker: deze zorgt ervoor dat de bezoeker bij zijn bezoek niet aan zijn lot wordt overgelaten. Hij of zij doktert educatieve programma's uit, maakt publicaties voor verschillende doelgroepen, stelt audiogidsen samen, zet rondleidingen en ateliers op het programma, ...

Publiekswerking: de publiekswerking van een archief, een bibliotheek of museum is een dienst die ervoor zorgt dat de bezoeker zo goed mogelijk wordt begeleid. Dit kan aan de hand van een gids die met je meeloopt of door een audiogids, een soort walkman die je informatie geeft. Maar het kan ook door duidelijke bordjes bij de tentoongestelde voorwerpen te hangen. Vaak organiseert de dienst publiekswerking ateliers en workshops voor de bezoekers.

r

Regiolect: een door lokale dialecten beïnvloede streektaal, waarbij het woord 'streek' meer of minder strikt opgevat kan worden. Bijvoorbeeld: het Limburgs, het Hagelands, ...

Register: een lijst waarop staat wat er ergens aanwezig is en waar je het kan vinden.

Registreren: iets inschrijven op een lijst, een **register**. Zo wordt de aanwezigheid van een bepaald voorwerp in een collectie officieel, openbaar en toegankelijk voor eventuele geïnteresseerden.

Restaureren: iets hoeden voor verval of herstellen zoals het oorspronkelijk was. Dat is heel moeilijk, want vaak weten we niet precies hoe het vroeger was of hoe onze (voor-)ouders het maakten. Restaureren is dus werk voor specialisten en die noemen we restaurateurs.

S **Sociolect:** de taal, het taalgebruik van een bepaalde sociale groep. Bijvoorbeeld: jongerentaal of turbotaal.

V **Verhalenbank:** al naargelang je wil, een zitbank speciaal bedoeld om verhalen aan elkaar te vertellen, dan wel een collectie verhalen op één locatie samengebracht: in een bundel of boekje, of in een databank op een computer. Waarom niet beide: een zitbank én een verhalengeheel?! Hoe je de verzamelde verhalen bewaart, hangt vooral af van wat je er verder nog mee wil doen. Op de klaswebsite plaatsen? Meegeven naar huis? In de bibliotheek te lezen leggen?

En als ik nog op mijn honger blijf zitten?

Een literatuur- en webstekkenlijst stilt die appetijt

AANBEVOLEN LITERATUUR

Deze lijst met interessante publicaties geeft je een voorsmaakje van welke literatuur er over erfgoededucatie te vinden is. Uiteraard is dit maar het topje van de ijsberg. Vele erfgoedzorgers maken prachtige publicaties aan. Snuister na een bezoek aan een museum, monument of een andere erfgoedplaats ook eens in de plaatselijke boekenwinkel. Je zal er educatieve pareltjes aantreffen!

> VOOR LEERKRACHTEN

ABC, *Onderzoeksrapport Architectuur in Onderwijs*. Brussel, 2002. Gratis te downloaden van www.abc-web.be/nl/architectuur/architectuur_in_onderwijs.pdf

BELJON, J.J., *Ogen open, Grondbeginselen van Vormgeving*. Amsterdam, De arbeiderspers, 1987

BOON, M. en DE KONING, C., *De stamboom in de klas: handreiking familiegeschiedenis en stamboomonderzoek in de bovenbouw van het basisonderwijs*. Den Haag, Centraal Bureau voor Genealogie, 1999

Gratis te downloaden van www.cbg.nl/infoteksten/info_stamboomklas1.htm

De stad in woorden – De gebouwen/De buurten. Brussel, AAM Junior, 1997, 115 p.

DE VISSER, A., *Hardop kijken*. Nijmegen, Sun, 1986, 143 p.

DE WEVER, B. en FRANÇOIS, P., *Gestemd verleden. Mondelinge geschiedenis als praktijk*. Brussel, Vlaams Centrum voor Volkscultuur, 2003, 72 p.

Het Huis in Woorden – interieur/ Het Huis in Woorden – exterieur. Brussel, AAM Junior, 1995, 123 p.

DELBECKE, J. [et al.], *Kinderen in de Eerste Wereldoorlog*. Tielt, Lannoo, 1999

Erfgoedwerkmap voor het onderwijs. 2003. Gratis te downloaden van www.cultuurwijs.nl.

FRAYLING, C. & H. en VAN DER MEER, R., *Het Kunstpakket*. Amsterdam, De Brink, 1993

KIEVIT, K. en VAN GINKEL, S., Cultureel erfgoed en onderwijs. I Nu of Nooit?. In: *Jaarboek Nederlands Openluchtmuseum 1999*. Nijmegen/Arnhem, SUN/Nederlands Openluchtmuseum, 1999, p.176-182

KIEVIT, K. en VAN GINKEL, S., Cultureel erfgoed en onderwijs. III Voorlopige conclusies. In: *Jaarboek Nederlands Openluchtmuseum 1999*. Nijmegen/Arnhem, SUN/Nederlands Openluchtmuseum, 1999, p.200-203

VAN GINKEL, S., Cultureel erfgoed en onderwijs. II De krachten gebundeld. In: *Jaarboek Nederlands Openluchtmuseum 1999*. Nijmegen/Arnhem, SUN/Nederlands Openluchtmuseum, 1999, p.183-199

Victor Horta in woorden. Brussel, AAM Junior, 1996, 123 p.

> VOOR KINDEREN

ANTHEUNIS, D. en DE VRIES, B., *Gebouwen spreken. Wat de haan op de toren je kan vertellen*. Hasselt, Mozaïek, 2002, 60 p.

ANTHEUNIS, D., *Gebouwen spreken. Van steengoed tot Keitof*. Hasselt, Mozaïek, 2003, 60 p.

ANTOINE, V., *Kunst in de spiegel*. Parijs, Casterman, 1996

CANTA, L., *Rubens, Kunst voor Kinderen*. Leuven, Davidsfonds, 1993

CREYF, T., *Kabba, een gids die kinderen wandelen stuurt*. Tiel, Lannoo, 2002

DE JONG, K., *Wat een kunst!* Haarlem, Gottmer, 2001

DE VETH, M., *De uitvinding van de schilderkunst*. Sesam Junior/Lannoo, 1994

DE VOS, J., LAENEN, G. en LAERMANS, R., *De kinderen van Puivelde*. Mechelen, Bakermat, 1996

D'HARCOURT, C., *Kunst in de kijker*. Rotterdam, Lemniscaat, 2001

DINEEN, J. en BARBER, N., *De wereld van de Kunst*. Harmelen, Ars Scribendi, 2001

LE SAUX, A. en SOLOTAREFF, G., *Het Kleine Museum*. Amsterdam, Querido, 1999

MANNING, M. en GRANSTRÖM, B., *Gratis toegang*. Amsterdam, Ploegsma, 1999

PEETERS, B., *Metaal. Een ijzersterk verhaal*. Antwerpen, OMD, 2001

RICHARDSON, J., *Kunstkijken, de geheimen van schilderijen*. Zwolle, Waanders, 2000

SCHIPPERS, K., *Sok of Sprei*. Amsterdam, Querido, 1999

SPRUIT, R., *Je kijkt je ogen uit*. Haarlem/Amsterdam, Gottmer/Becht, 1988

VAN DER MEER, R. en WHITFORD, F., *Het Kunst Pakket Junior*. Amsterdam, Ploegsma, 1996

> TIJDSCHRIFTEN

Bulletin Cultuur & School: een uitgave van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen in Nederland, www.cultuurenschool.nl

Cultuur + Educatie: een uitgave van Cultuurnetwerk Nederland, www.cultuurnetwerk.nl

DADA: kunsttijdschrift voor kinderen van 6 tot 106, www.plinternet.nl

Het Architectuur Pakket: Boek-tijdschrift van Ron van der Meer en Deyan Sudjic dat driedimensionale modellen bevat van architectonische hoogtepunten, vergezeld van beschrijving van de cultuurhistorische context.

Oud nieuws: een uitgave van Erfgoed Actueel Nederland over cultureel erfgoed en educatie in Nederland met praktijkvoorbeelden en suggesties voor het onderwijs, www.erfgoedactueel.nl

Pandoera: tweemaandelijks cultuurkrant voor kinderen (Antwerpen), v.u. Het Paleis (Antwerpen), www.pandoera.be

WEBSTEKKEN

In deze lijst vind je een aantal interessante websites rond cultureel erfgoed terug. Deze lijst kan uiteraard niet volledig zijn aangezien er op het internet elke dag sites bijkomen en verdwijnen. Voor interessante links kan je zelf eens naar Google (www.google.be) – of een andere zoekmachine – surfen. Je typt er bijvoorbeeld ‘erfgoed + educatie’ in: je zult verstuurd staan van de mogelijkheden!

PORTAALSITES OVER ERFGOED

Erfgoedwijzer (www.erfgoedwijzer.be)

Op deze site zijn alle musea, archiefinstellingen en erfgoedcellen in Vlaanderen vertegenwoordigd. Je krijgt er informatie over de collecties die er bewaard worden, over lopende en toekomstige tentoonstellingen of evenementen rond cultureel erfgoed. Verder vind je er alle praktische gegevens die je nodig hebt om al dit moois zelf te bezoeken. De Erfgoedwijzer gaat vanaf 1 januari 2004 on line.

Monumenten- en Landschapszorg in Vlaanderen (www.monument.vlaanderen.be)

Dit is de portaalsite van de Vlaamse Monumenten- en Landschapszorg in Vlaanderen. Je vindt er alle informatie over de monumenten en landschappen in Vlaanderen.

Verenigingswijzer erfgoed & volkscultuur (www.erfgoedverenigingen.be)

De Verenigingswijzer erfgoed & volkscultuur is een interactieve gids voor en over erfgoedverenigingen in Vlaanderen. Je vindt er allerlei praktische gegevens (adres, publicaties, contactpersonen, diensten, ...) van verenigingen die zich bezighouden met (lokale) geschiedenis, heemkunde, industriële archeologie, familiekunde, volkskunde, ... Maar ook dialectverenigingen, gidsenkringen, ‘vrienden van’ een erfgoedinstelling of een van de talloze groepen die activiteiten organiseren rond volkscultuur (b.v. ambachten, carnaval, historische stoeten, streekgastronomie, volkssporten, ...) krijgen een plaats in deze gids.

De museumgids van de Vlaamse Gemeenschap (www.museumsite.be)

Hier vind je een overzicht van alle musea en tentoonstellingen in Vlaanderen en Brussel.

PRAKTIJKVOORBEELDEN

Canon (www.canoncultuurcel.be)

De website van CANON, Cultuurcel van het departement Onderwijs van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, geeft naast een overzicht van de eigen werking en projecten een link naar Dynamo², waar scholen financiële ondersteuning voor eigen schoolprojecten kunnen aanvragen en naar de CANON-databank, waar verenigingen en instellingen hun aanbod naar het onderwijs toe kunnen voorstellen. Daarnaast publi-

ceert CANON praktijkvoorbeelden van schoolprojecten op het gebied van kunst, cultuur, erfgoed, leesbevordering, architectuur, beeldeducatie, ...

Cultuur en School (www.cultuurenschool.net/projectloket)

Het Projectloket van Cultuur en School bevat beschrijvingen van erfgoedprojecten uit heel Nederland. Zoeken gebeurt via verschillende zoektermen. Om inspiratie op te doen.

Cultuurwijs.nl (www.cultuurwijs.nl)

Toffe jongerensite die op vlotte wijze allerlei cultuuritems presenteert: van museum van de maand, over cultuurladder tot cultuurgrazer. Leerkrachten kunnen er gratis de *Erfgoedwerkmapp voor het onderwijs* in pdf-formaat downloaden: met voorbeeldprojecten, theoretische beschouwingen, links, ... Voor het 'grote' publiek is er www.cultuurwijzer.nl: eveneens een aanrader.

DIVA (www.divakoepel.nl)

DIVA is de koepelorganisatie voor documentaire informatievoorziening en het archiefwezen in Nederland. Nadat je *projecten* hebt aangeklikt, vind je meer informatie over archieven en educatie.

Erfgoed Actueel (www.erfgoedactueel.kennisnet.nl)

Erfgoed Actueel – Bureau voor cultureel erfgoed en educatie probeert leerkrachten in het basisonderwijs bewust te maken van de lesmogelijkheden die de culturele omgeving van de school biedt. Kies de zoekterm 'basisonderwijs' en GO.

Erfgoededucatie.pagina.nl (www.erfgoededucatie.pagina.nl)

Op deze Nederlandse website vind je een uitgebreide linklijst over cultureel erfgoed en educatie.

HEREDUC (www.argo.be/europa/hereduc)

De Sector Internationalisering van het Gemeenschapsonderwijs coördineert een Europees nascholingsproject over erfgoededucatie, waarbij Hereduc staat voor Heritage Education. De partners, alle uit de wereld van de erfgoededucatie, komen uit diverse Europese landen, waaronder Nederland, Frankrijk, Italië, Duitsland en België. Ook Culturele Biografie Vlaanderen vzw participeert actief aan dit project. Bedoeling van het project is een vernieuwende nascholingscursus te creëren voor leerkrachten van het basis- en secundair onderwijs over hoe ze cultureel erfgoed in hun lessen kunnen integreren. Naast een gebruiksvriendelijke handleiding voor leerkrachten wordt er gewerkt aan een website met kant-en-klaar lesmateriaal, praktische tips en nuttige adressen.

IDZO (www.idzo.nl)

IDZO staat voor Identiteitsfabriek Zuid-Oost, een eigenzinnige denktank die tracht de 'culturele biografie' van de streek rond Eindhoven leesbaar te maken via nieuwe toepassingen. Onder het luikje 'idzo-educatief' worden binnenkort twee elektronische leeromgevingen aangeboden die passen binnen het 'constructivistische leren'. Centraal daarbij staan de begrippen: constructie, betekenisgeving en identiteit.

Kennisnet (www.kennisnet.nl/po/leerkracht/vakken/cultuur/index.html)

Overzichtelijke, heldere site. Op dit onderdeel voor het basisonderwijs vind je achtergrondinformatie en kant-en-klaar lesmateriaal over cultuur en cultureel erfgoed. Een aanrader!

DIDACTISCHE HULPMIDDELEN

Build a Medieval Castle (www.yourchildlearns.com/castle.htm)

Gratis educatieve software voor leerkrachten en leerlingen om een schaalmodel van een middeleeuws kasteel te bouwen: compleet met torens, poorthuis, ... Als creatieve inleiding op of afsluiting van een les(senreeks) over het leven op een kasteel tijdens de Middeleeuwen.

Gemeentearchief Amsterdam

(<http://gemeentearchief.amsterdam.nl/schatkamer/educatief>)

Leuke site voor kinderen om al spelend de troeven van een archief te leren kennen.

Het geheugen van Nederland (www.geheugenvannederland.nl)

Een leuke site die strikt op Nederland is gericht. Toch loont een bezoekje de moeite. Bij het vak 'onderwijs' staan digitale lessen waar erfgoededucatie op een speelse manier wordt benaderd.

Het Nationaal Archief (www.nationaalarchief.nl/onderwijs/introductie)

Op de website van het Nationaal Archief van Nederland vind je lespakketten, interessante links, tips voor werkstukken en informatie over rondleidingen op maat in het Nationaal Archief zelf.

Leer kijken (www.stichtingkijken.nl)

Op deze site vind je een opsomming van speciale tentoonstellingen voor kinderen, tentoonstellingen met een belangrijk educatief luik en interessante musea om met kinderen naartoe te trekken.

Stamboom in de klas (www.cbg.nl/infoteksten/info_stamboomklas1.htm)

Gratis te downloaden lesbrief (pdf-formaat) over hoe leerlingen van het basisonderwijs hun eigen familiegeschiedenis en stamboom kunnen reconstrueren.

The Big Myth (www.mythicjourneys.org/bigmyth)

The Big Myth is een nieuwe, experimentele leeromgeving, ontwikkeld voor leerlingen van het basisonderwijs in heel Europa. Voorlopig wordt het in twee talen aangeboden: Engels en Nederlands. Aan de hand van ontstaansmythen wordt getracht een antwoord te bieden op vragen als: hoe zien verschillende (groepen) mensen uit de wereld zichzelf, hun leefomgeving en hun oorsprong? Er is een aparte leerkrachtsectie met richtlijnen en extra info. Een aanrader voor wie een keer wil experimenteren!

Welkom in de wondere wereld van de zeven wereldwonderen

(<http://proto.thinkquest.nl/~klb069/>)

Mooie educatieve doe-site waar leerlingen van het lager onderwijs zowel op eigen houtje als in klasverband meer te weten komen over de zeven wereldwonderen: cultureel erfgoed avant-la-lettre. Met antwoorden op de werkbladen en aanvullende lessuggesties.

Tot slot, waar kan ik aankloppen?

Wie is wie in erfgoedland?

AFDELING BEELDENDE KUNSTEN EN MUSEA VAN HET MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP

Parochiaanstraat 15 | 1000 Brussel
T 02-553 68 39 | F 02-553 68 43 | marina.laureys@wvc.vlaanderen.be
www.wvc.vlaanderen.be/erfgoed

AFDELING MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN VAN HET MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP

Phoenix-gebouw | Koning Albert II-laan 19 – 8e verd. | 1210 Brussel
T 02-553 16 11 | F 02-553 16 05 | aml@lin.vlaanderen.be
www.monument.vlaanderen.be

CANON

Canon, Cultuurcel van het departement Onderwijs van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, heeft als hoofddoel cultuur een volwaardige en actieve plaats te geven in alle onderwijsniveaus. Dit proberen ze te bereiken op twee manieren:

- door het *ondersteunen* (zowel financieel als inhoudelijk) van creatieve projecten die in de scholen zelf ontstaan. Dit gebeurt vooral via Dynamo² (zie: www.dynamo2.be);
- door het *opzetten van eigen CANON-projecten* en het ondersteunen van projecten die in samenwerking met andere organisaties worden uitgevoerd. Bedoeling is creatieve impulsen te geven aan wie met kunst en cultuur in het onderwijs bezig is of wil zijn. CANON vervult een brugfunctie: ze tracht het immense aanbod van de wereld van cultuur te ontsluiten voor het onderwijs, maar ook de complexe onderwijswereld doorzichtiger en opener te maken voor de cultuursector.

Actuele informatie is te vinden via de maandelijkse rubriek 'CANON met Klasse' in *Klasse voor Leraars* en op de eigen website. Je vindt er de meest recente projecten en hun doelgroep. De website publiceert ook praktijkvoorbeelden.

Koning Albert II-laan 15 | 1012 Brussel
T 02-553 96 63 | F 02-553 96 75 | canon@ond.vlaanderen.be |
www.canoncultuurcel.be

CULTURELE BIOGRAFIE VLAANDEREN VZW

Culturele Biografie Vlaanderen vzw is het steunpunt voor musea, archieven, bewaarbibliotheken, documentatiecentra en erfgoedcellen. Het steunpunt werkt aan de verspreiding en de verdere ontwikkeling van de visie(s) rond een integrale en duurzame omgang met cultureel erfgoed. Culturele Biografie Vlaanderen vzw fungeert ook als kruispunt tussen de werking in de 'sector' en de overheid en verzamelt, ver- en bewerkt en verspreidt de expertise van de sector. Het steunpunt besteedt verder aandacht aan de communicatie over cultureel erfgoed, zowel aan de 'sector' zelf als aan het publiek. Zo vindt het coördinatieteam van de jaarlijkse Erfgoeddag – voorheen Erfgoedweekend – er sinds 2003 onderdak.

Huis Den Rhyn | Hofstraat 15 | 2000 Antwerpen
T 03-224 15 40 | F 03-224 15 41 | info@erfgoednet.be
www.culturelebiografie.be

ERFGOEDCELLEN

Zeven steden hebben met de Vlaamse overheid een erfgoedconvenant – een soort contract – afgesloten. Ze verbinden zich ertoe het lokale erfgoed zichtbaarder te maken en de samenwerking tussen erfgoedinstellingen en -verenigingen te bevorderen. Elk van de zeven steden heeft daartoe een erfgoedcel opgericht. De cellen werken in hun stad aan wat heet een 'lokaal, geïntegreerd erfgoedbeleid'. Concreet brengen ze het publiek, erfgoedinstellingen en -verenigingen (musea, archieven, volkskundige verenigingen, kerkfabrieken, ...) samen rond erfgoedprojecten. Wat ze precies doen, kan je lezen op www.erfgoednet.be.

ERFGOEDCEL ANTWERPEN

Brouwershuis | Adriaan Brouwerstraat 20 | 2000 Antwerpen
T 03-227 49 53 | F 03-227 49 54 | vera.deboeck@cs.antwerpen.be

ERFGOEDCEL BRUGGE

Huis Perez de Malvenda | Wollestraat 53 | 8000 Brugge
T 050-44 30 05 | F 050-34 20 27 | dries.vandenbroucke@erfgoedcelbrugge.be

ERFGOEDCEL GENT

Gent Cultuurstad vzw | Bijlokekaai 7b | 9000 Gent
T 09-269 87 92 | F 09-233 07 09 | christine.deweerd@gent.be

ERFGOEDCEL LEUVEN

Vanderkelenstraat 30 | 3000 Leuven
T 016-21 18 76 | erfgoedcel@leuven.be

ERFGOEDCEL MECHELEN

Hof van Busleyden | F. de Merodestraat 65-67 | 2800 Mechelen
T 0479/99 75 52 | tina.vanhoye@mechelen.be

ERFGOEDCEL TONGEREN

Maastrichterstraat 10 | 3700 Tongeren
T 012-39 02 61 | michele.meesen@stadttongeren.be

ERFGOEDCEL BRUSSEL (tijdelijke gegevens)

Saintelettesquare 17 | 1000 Brussel
T 02-208 02 94 | peggy.voesterzoons@vgc.be

ERFGOED VLAANDEREN VZW

Erfgoed Vlaanderen vzw doet aan projectontwikkeling en beheer van probleemmonumenten én vertelt aan het grote publiek hoe belangrijk monumentenzorg ook voor hen is.

Erfgoed Vlaanderen vzw coördineert Open Monumentendag Vlaanderen. Tijdens dit jaarlijkse monumentenfeest – telkens de tweede zondag van september – zetten zo'n 800 Vlaamse monumenten hun deuren open voor het brede publiek.

Erfgoedhuis Den Wolsack | Oude Beurs 27 | 2000 Antwerpen
T 03-212 29 70 | F 03-212 29 75 | info@sve.be
www.monument.vlaanderen.be

ERFGOEDDAG

De Erfgoeddag wil het brede publiek nauwer betrekken bij het cultureel erfgoed met de bedoeling mensen meer bewust te maken van de waarde van dat erfgoed. Op deze Erfgoeddag gooien erfgoedinstellingen en -verenigingen gedurende één dag hun deuren gratis open en organiseren ze allerlei erfgoedactiviteiten zoals rondleidingen, tentoon-

stellingen, lezingen, wandelingen en workshops. De Erfgoeddag is een gezamenlijk initiatief van Culturele Biografie Vlaanderen vzw, de Erfgoedcellen van Antwerpen, Brugge, Brussel, Gent, Leuven, Mechelen en Tongeren, het Vlaams Centrum voor Volkscultuur vzw, de Vlaamse Museumvereniging vzw en de Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezen en wordt ondersteund door de Administratie Beeldende Kunst en Musea, Cultuurlokaal, Cultuurnet Vlaanderen, Recreatief Vlaanderen, Toerisme Vlaanderen, de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten vzw, de Vlaamse Gemeenschapscommissie en de Vlaamse Vereniging van Provincies. De Erfgoeddag komt tot stand met steun van de Minister van Cultuur.

Coördinatie Erfgoeddag

Huis den Rhyn | Hofstraat 15 | 2000 Antwerpen

T 03-224 15 46 | F 03-224 15 41 | info@erfgoeddag.be

www.erfgoeddag.be

OPEN MONUMENTENDAG VLAANDEREN

Open Monumentendag Vlaanderen is een initiatief van de drie overheden: de gemeenten, vertegenwoordigd door de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten; de provincies, vertegenwoordigd door de vijf Vlaamse provincies en de Vereniging van de Vlaamse Provincies; en het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, vertegenwoordigd door de afdeling Monumenten en Landschappen. Het evenement wordt georganiseerd door lokale comités en gecoördineerd door Erfgoed Vlaanderen i.s.m. Toerisme Vlaanderen, Monumentenwacht Vlaanderen, VCM-Contactforum voor Erfgoedverenigingen, Vlaamse Confederatie Bouw, De Lijn, TV 1 en Radio 1.

Coördinatiecentrum Open Monumentendag Vlaanderen

Erfgoedhuis Den Wolsack | Oude Beurs 27 | 2000 Antwerpen

T 03-212 29 55 | F 03-212 29 56 | info.omb@sve.be

www.monument.vlaanderen.be

PROVINCIALE MUSEUMCONSULENTEN

De provinciale museumconsulenten ondersteunen de musea in hun provincie. Zij richten zich vooral op de regionale functie van de musea (samenwerkingsverbanden, de relatie tussen het museum en zijn omgeving). De museumconsulenten werken voor alle musea, zowel de erkende als niet-erkende, zowel de kleine als middelgrote en grote musea.

PROVINCIE ANTWERPEN

Annemie Adriaenssens | T 03-240 64 29 | anna-maria.adriaenssens@admin.provant.be

PROVINCIE OOST-VLAANDEREN

Anneke Lippens, Mieke Van Doorselaer en Bram Ghyoot | T 09-267 72 52

anneke.lippens@oost-vlaanderen.be | mieke.van.doorselaer@oost-vlaanderen.be |

bram.ghyoot@oost-vlaanderen.be

PROVINCIE LIMBURG

Anne Milkens | T 011-23 75 80 | amilkens@limburg.be

PROVINCIE VLAAMS-BRABANT

Rebecca Schoeters | T 016-26 76 10 | rschoete@vl-brabant.be

PROVINCIE WEST-VLAANDEREN

Reinoud Van Acker | T 050-40 35 70 | reinoud.van_acker@west-vlaanderen.be

BRUSSEL

Peggy Voesterzoons | T 02-208 02 94 | peggy.voesterzoons@vgc.be

MONUMENTENWACHT VLAANDEREN VZW

Monumentenwacht Vlaanderen vzw wil de instandhouding van het bouwkundig en roerend cultureel erfgoed in Vlaanderen bevorderen. Zij geeft gespecialiseerd advies inzake onderhoud van historische gebouwen en hun interieurs op vraag van de eigenaars-beheerders onder meer op basis van regelmatige inspecties en toestandsrapporten.

Erfgoedhuis Den Wolsack | Oude Beurs 27 | 2000 Antwerpen

T 03-212 29 50 | F 03-212 29 51 | secretariaat.vlaanderen@monumentenwacht.be

www.monument.vlaanderen.be

PROVINCIALE DIENSTEN VOOR CULTUREEL ERFGOED

De diensten cultureel erfgoed van de vijf Vlaamse provincies vervullen een actieve rol in het behoud, de studie en ontsluiting van hun rijk cultureel verleden. Lokale besturen, verenigingen en particulieren kunnen bij hen terecht voor informatie en advies. Onder cultureel erfgoed ressorteren onder meer monumenten, archeologie, kerkelijk erfgoed, ...

PROVINCIE ANTWERPEN

Dienst Cultureel Erfgoed | Koningin Elisabethlei 22 | 2018 Antwerpen

T 03-240 55 70 | F 03-240 64 75 | cultureelerfgoed@admin.provant.be

www.provant.be/cultuur/CultureelErfgoed

PROVINCIE LIMBURG

Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed | Willekensmolenstraat 140 | 3500 Hasselt

T 011-23 75 81 | F 011-23 75 85 | pcce@limburg.be | www.limburg.be

PROVINCIE OOST-VLAANDEREN

Dienst Monumentenzorg en Cultuurpatrimonium | Woodrow Wilsonplein 2 | 9000 Gent

T 09-276 72 25 | F 09-267 72 99 | monumentenzorg.en.cultuurpatrimonium@oost-vlaanderen.be

www.oost-vlaanderen.be

PROVINCIE VLAAMS-BRABANT

Dienst Cultuur | Diestsesteenweg 52 | 3010 Leuven

T 016-23 76 74 | cultuur@vl-brabant.be | www.vl-brabant.be

PROVINCIE WEST-VLAANDEREN

Dienst voor Cultuur | Provinciehuis Boeverbos | Koning Leopold III-laan 41 | 8200 Sint-Andries

T 050-40 34 44 | mariette.jacobs@west-vlaanderen.be | www.west-vlaanderen.be

VCM – CONTACTFORUM VOOR ERFGOEDVERENIGINGEN VZW

VCM-Contactforum voor Erfgoedverenigingen vzw is een netwerk van bijna 200 erfgoedverenigingen in Vlaanderen en Brussel. Ten behoeve van deze verenigingen organiseert VCM informatie- en ervaringsuitwisseling (VCM-Contact, studiedagen, projectoproepen, ...) en treedt ze op als spreekbuis naar de overheid en vice versa. Daarnaast reikt VCM fiscale attesten uit voor giften aan erfgoedprojecten.

Erfgoedhuis Den Wolsack | Oude Beurs 27 | 2000 Antwerpen

T 03-212 29 60 | F 03-212 29 61 | info@vcmcontactforum.be

www.monument.vlaanderen.be

VLAAMS CENTRUM VOOR VOLKSCULTUUR VZW

Het Vlaams Centrum voor Volkscultuur (VCV) is het steunpunt voor de erfgoed- en volkscultuurverenigingen in Vlaanderen. Het centrum stimuleert en onderzoekt vele aspecten van volkscultuur, 'cultuur van alledag' en oraal of 'immaterieel' erfgoed. Het organiseert – al of niet i.s.m. andere erfgoedpartners – studiedagen en colloquia en participeert in de organisatie van de Erfgoeddag. Het VCV publiceert on line en op papier. Het ondersteunt de erfgoedverenigingen, de historische verenigingen of organi-

saties en de (koepel)organisaties voor familiekunde, heemkunde, industriële archeologie, volkskunde en themagerichte werkingen. Daarnaast fungeert het als intelligente vraagbaak voor pers en publiek. Het VCV is er dus voor iedereen met interesse voor erfgoed en volkscultuur.

Gallaitstraat 76/2 | 1030 Brussel

T 02-243 17 30 | F 02-243 17 39 | info@vcv.be

www.vcv.be | www.volkscultuur.be | www.vlaamscircus.be

VLAAMSE MUSEUMVERENIGING VZW

De Vlaamse Museumvereniging (VMV) is dé belangenbehartiger van het brede museumveld in Vlaanderen en Brussel. Zij registreert noden en behoeften, is alert voor nieuwe ontwikkelingen en onderneemt acties om de professionalisering in de museumsector te bevorderen. Daartoe creëert de VMV een dynamisch forum en stimuleert ze de musea tot regionale, nationale en internationale netwerking. Met projecten als JongerenMuseumDagen, Museumavonden, Museumverhalen, Poëzienacht en Krokuskriebels brengt de vereniging de musea onder de aandacht van het publiek. Ze treedt in dialoog met de overheid en de verschillende actoren in het brede erfgoedveld.

Plaatsnijdersstraat 2 | 2000 Antwerpen

T 03-216 03 60 | F 03-257 08 61 | info@museumvereniging.be

www.museumvereniging.be

VLAAMSE VERENIGING VOOR BIBLIOTHEEK-, ARCHIEF- EN DOCUMENTATIEWEZEN VZW

De Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezenen (VVBAD) is een vereniging van en voor beroepskrachten in de bibliotheek-, archief- en documentatiesector. Zij werd opgericht in 1921 en groepeerd ruim 1.250 professionals. Doelstellingen zijn:

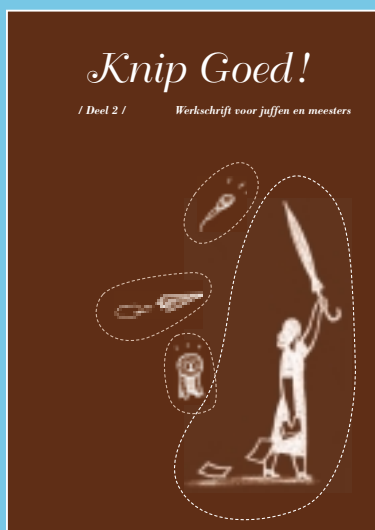
- opkomen voor het recht op informatie voor iedereen;
- de belangen verdedigen van de sectoren bibliotheken, archieven, documentatiecentra;
- de intersectorale samenwerking bevorderen;
- bijdragen tot de professionalisering en kwaliteitsverbetering van de informatieverzorging;
- de deskundigheid van de aangesloten leden bevorderen en hen een ontmoetingsplaats en forum aanbieden;
- de belangen behartigen van iedereen die in de aangehaalde sectoren werkzaam is.

Statiestraat 179 | 2600 Berchem

T 03-281 44 57 | F 03-218 80 77 | bruno.vermeeren@vbad.be

www.vbad.be

/ Deel 2 /

Bij Erf Goed! hoort ook Knip Goed!

In dit tweede luikje vind je alle verwerkingspagina's die bij de lessen horen. Je hoeft ze enkel te kopiëren en je kan aan de slag met je leerlingen.

Erf Goed! kwam tot stand in een samenwerkingsverband tussen CANON, Cultuurcel van het departement Onderwijs van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, de partners van de Erfgoeddag en van Open Monumentendag Vlaanderen.